

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

1

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ उच्चादकं यत्प्रवदंति बुद्धेः रधिष्टितं सत्पुरुषेण सां
 ख्याः ॥ व्यक्तस्य क्तस्य तदेकवीजमव्यक्तमीशं गणितं च बंदे ॥ १ ॥
 पूर्वोक्तं व्यक्तमव्यक्तवीजं प्रायः प्रज्ञानो विनाऽव्यक्तयुक्त्या ॥ ज्ञातुं श
 क्यमंदधीभिर्निर्दितां तं यस्मान्न स्माद्विबीजक्रियांच ॥ २ ॥ धनार्ण
 संकलने करणसूत्रं ॥ योगेयुतिः स्यात्क्षययोः स्वयोर्वीधनार्णयोरंत
 रमेव योगः ॥ रूपारण्यमव्यक्तानामव्याद्याक्षराणि ते रव्यानि ॥ उपल
 क्षरायते वा अणगानामूर्ध्वविंदूनि ॥ ३ ॥ उदाहरणं ॥ रूपत्रयं रूप
 चतुष्टयं च क्षयं धनं वा सहितं तदोशुस्वर्यं क्षयः ॥ स्वचपय कृपय कृत्वे

मानं स्वमरात्त्वमेतीति स्वादूयत्रयात्संशोध्यमानं स्वसूयद्वयं जातमरात्
 सू ३ सू २ ॥ प्रत्रप्राग्बदंतरे जातं सू १ द्वितीयेन्यासः सू ३ सू २ ॥ प्रत्रापिसं
 शोध्यमानं जरात् स्वमेतीति जरादूयत्रयात्संशोध्यमानं जराद्वयं जा
 तं धनं सू ३ सू २ ॥ प्रत्रप्राग्बदंतरे जातं सू १ रातप्रेषं गततीयेन्यासः
 सू ३ सू २ ॥ प्रत्रसंशोध्यमानं मरात् स्वस्यादिति जातं सू ३ सू २ प्राग्बद्योगे
 जातं सू ५ चतुर्थेन्यासः सू ३ सू २ ॥ प्रत्रसंशोध्यमानं स्वमरात्स्वादिनि
 जातं सू ३ सू २ प्राग्बद्योगे जातं सू ५ रातदंतरे ॥ इति धनरागवकलनं
 ॥ प्रथमधनरागुणाने करणसूत्रं ॥ स्वयोरस्वयोः स्ववधः स्वर्गघाते
 क्षयोभागरारे पिचैवं निरुक्तं ॥ ६ ॥ उदाहरणं ॥ धनं धने नरा मरा

द्वनर्णयो संकलनामवैषि ॥४॥ प्रत्रप्रथमोदाहरणेन्यासः सू ३ सू ४
 प्रत्ररुणयोर्योगे योगइति योगे जातं सू ७ द्वितीयोदाहरणेन्यासः
 सू ३ सू ४ प्रत्रधनयोर्योगे इति योगे जातं सू ७ तृतीयोदाहरणेन्या
 सः सू ३ सू ४ प्रत्रस्वर्णयोर्विवरमिति जातमणमावरोधं प्रयंयो
 गरव सू ९ एवंचतुर्थेन्यासः सू ३ सू ४ स्वर्णयोर्विवरमिति जातं
 धनमावरोधं प्रयंयोगगरव सू ९ एवंभिन्नेष्वपि ॥ इति धनर्णयोः सं
 कलने ॥ प्रथमवकलनसूत्रं ॥ संशोध्यमानं स्वमणत्वेति स्वत्वंक्षयः
 सद्युति सक्तवच्च ॥ ५ ॥ उदाहरणं ॥ त्रयाद्वयं स्वात्स्वमणत्वेति स्वत्वंक्षयः
 संच संशोध्यवदागुशेषं ॥ प्रथमोदाहरणेन्यासः सू ३ सू २ प्रत्रसंशोध्य

सूटं सूटं प्रत्रज्ञरागमराहतं धनं स्यादिति जातं सूटं न्यासः सूटं सूटं प्रत्रध
 नमराहतं ज्ञरागमराहृतं इति जातं सूटं न्यासः सूटं सूटं ज्ञरागधनमराहतं स्या
 दिति जातं सूटं ॥ इति धनवर्गभागहारः ॥ प्रथमधनवर्गमूलयोः सूत्रं ॥ क
 तिः स्वर्गयोः स्वस्वमूलधनवर्गे नमूनं क्षयस्यास्तितस्याकृतित्वात् ॥ ८ ॥ प्र
 त्रयो धनवर्गस्तस्मिन् ज्ञरागयोर्धनयो रपि वर्गत्वमतः स्वमूलधनवर्गे इत्युक्तं
 तथा च समयोर्धनयोर्धनधनयोर्धनो धनवर्गः ॥ तथा ज्ञरागज्ञरागयोः समयोः
 धनयोर्धनो धनवर्गः ॥ यथा नयोर्न तथा धनवर्गयो रतोऽसमयोर्धनयोर्धनोपि
 ज्ञरागवर्गः ॥ प्रसमत्वादकृतित्वं प्रकृतित्वान्मूलभावः ॥ उदाहरणं ॥ धनस्य सू

गुरुः

तन्निष्पद्यं नयेण स्वमहो न किं स्यात् ॥ न्यासः सू २ गुरुकसू ३ धनं धनं धनं
स्यादिति जातं सू ५ न्यासः सू २ सू ३ गुरुमहो धनं स्यादिति जातं धनं सू ६
न्यासः सू २ सू ३ प्रत्रधनं र्ण हता वस्वमिति जातं गुरुं सू ५ न्यासः सू २ सू ३
गुरुं धनं धनं गुरुं स्यादिति जातं गुरुं ५ एवमत्र गुरो न हते गुरो च तदेव ॥
प्रथमा गहारे पित्रे वं निरुक्तमित्यत्रोदाहरणं ॥ सू पाष्टकं रूपचतुष्टये न धनं
धने न र्ण गुरो न भक्तं गुरुं धने न स्वमहो न किं स्याद्भुतं वदेदं यदि बोधो
यि ॥ १७ ॥ न्यासः सू ८ सू ४ प्रत्रगुरो ने न यच्च उपलक्ष्यं इति यथा धनं र्ण
योर्धाते धनं तथा धनं र्ण योर्भजने धनमिति भागे हते जातं धनं सू २ न्यासः

नृजानिवाऽप्रविकृतान्येव सू३ सू३ श्रूय० न्यासः सू३ सू३ श्रू० एतानि श्रू
 मृतश्रूयता निजाता निव्यस्ता नि सू३ सू३ श्रू० ॥ इति श्रूय संकलनमव क
 लने ॥ गुराणादौ सूत्रं ॥ वधादौ विद्यत् खं स्वरं रेवेन द्याते खहरो भवेत् खे
 न भक्तश्च राशिः ॥ उदाहरणं ॥ द्विद्यं त्रिहत्वरं वहतं त्रयं च श्रूय स्पवर्गं वद
 नेयदं च ॥ १९ ॥ न्यासः गुरायः श्रूयः गुराकः २ गुरेय गुरा गुराणि ते जातं श्रू
 यं ० भाज्यः श्रू० भाजकः सू३ भाज्ये भाजक हते लक्ष्यं श्रूयं ० न्यासः भाज्यः
 सू३ भाजकः श्रूय ० भाज्ये भाजक हते ख भक्तो राशिः खहरः स्यादिति लक्ष्यं
 सू३ प्रयमने तो राशिः खहर उच्यते ॥ प्रस्मिन् विकारः खहरे न राशावपि

पञ्चितयस्य वर्जक्षयस्य च ब्रूहि सखे ममाशु ॥ न्यासः सू ३ सू ३ जातो वर्जो सू
 ८, सू ८, द्वितीयमुदाहरणं धनात्मकानामधनात्मकानां मूलं नवानां च य
 थज्वदाशु ८, न्यासः सू २ जातं मूलं ३ सू २ प्रथवा मूलं सू ३ न्यासः ८ प्रस्य
 क्षयगतशरीरकतित्वा मूलं नास्ति इति सिद्धं ॥ इति धनवर्गवर्गमूलं ॥ इति ध
 नवर्गवर्गमूलं ॥ अथ संकलितव्यवकलितयोः सूत्रं ॥ स्वयोजे वियोजे धन
 र्गतिथे वच्युतं मूलं साद्विपर्ययसमेति ॥ अत्र विपर्ययो नाम संशोध्यमानं
 धनं स्वयं तया ज्ञेयं धनं च भवति ॥ उद्देशकः ॥ रूपत्रयं स्वक्षयजं च खं च
 किं स्यात् स्वयुक्तं वद स्वच्युतं च ॥ १० ॥ न्यासः सू ३ सू ३ मूलं ० एतानि खेन युना

धक्स्थितिश्च ॥ तत्संख्या नमित्यस्यायमर्थः ॥ प्रत्रयो गत्रियो गगुरा नमज
 नवर्गवर्गमूलधनधनमूलत्रैशशिकयंचराशिकश्रेढीसेत्रादियथोद्देशा
 लायवत्वादेषां या संख्या तस्याः संख्याया उत्पत्त्ये प्रवताराय वर्णाः कल्पि
 ताः ॥ यावत्तावत् ॥ कालकः ॥ नीलकः ॥ पीतकः ॥ लोहितकः ॥ इत्याद्याः वर्णाः ॥ ए
 षु समानजात्योर्वहूनां वा योगां तरोकोट्योः प्रसदृशजात्योर्वहूनां वा वर्णा
 नां पृथक्स्थितिः स्यात् ॥ उदाहरणं ॥ स्वमव्यक्तमेकं सरवेसे कसूपंधना
 व्यक्तयुग्मं विरूपाष्टकं च ॥ युतोपक्षयोरेतयोः किंधनर्णविपर्ययस्य चे
 व्येनवे किंवदाशु ॥ १३ ॥ न्यासः या १ सू १ या २ सू ८ प्रत्रसमजात्योर्गोश

प्रविष्टे स्वपिनिःस्तेषु ॥ बहुष्वपि स्यात्तस्य सृष्टिकाले न तर्ज्युते भूतगणेषु यद्व
 त् ॥ १९२ ॥ न्यासः ऋ० प्रस्यवर्गः ऋन्यः ऋलं ऋ० एवं च नादिष्वपि ऋन्यते वर
 वंस्वगुणादिकं इति षड्विधं ॥ ऋन्याभ्यासवशात् त्वतामुपगते राशिः पुनः
 स्वोद्भूतोऽप्यावृत्तिं पुनरेति तन्मयतया न प्राक्तनी जघ्नति ॥ ० प्रात्माभ्यासवशा
 दनन्यममलं चिद्रूपमानंदं प्राप्य ब्रह्मयदं न संसृति ययं योगी गरीयानिव
 ॥ ० प्रथा व्यक्त संकलन व्यवकलने ॥ यावत्तावत्कालको नीलको न्योवर्णः पीतो
 लोहितश्चेतदाद्याः ॥ ० प्रव्यक्तानां कल्पितामानसंज्ञास्तत्संख्यानं कर्तुमाचा
 र्यवर्गैः ॥ १९२ ॥ करणसूत्रं ॥ योजोंतरं तेषु समानजात्योर्विभिन्नजात्योश्चप

क्तसंकलनव्यवकलने ॥ प्रथमव्यक्तगुणाने सूत्रं ॥ स्याद्द्वयवर्गमिहोतुवर्गो द्वित्रा
 दिकानां समजातिकानां बधेतुतद्वर्गधनादयः स्युस्तद्भावि तं चा समजातिघाते ॥
 ०५॥ भागादिकं रूपवदेव शेषं व्यक्तेयदुक्ते गणिते तदत्र ॥ १६॥ प्रत्रदयोयी वद्या
 वत्कालककालकायोः समयोर्वधे वर्गस्पात् ॥ यावद्यावत्कालककालकादीनां
 समजातिकानां त्रयाणां बधे धमाः स्युः ॥ यावत्कालकनीलकेत्यादीनामसम
 जातिकानां व्यस्तानां वा बधे भावि तं स्पात् ॥ प्रथमसूत्रं ॥ गुणः पृथग्गुणक
 र्वंडसमो निवेश्य रैः र्वंडकैः क्रमरुतः सहितो यथोक्त्या ॥ प्रव्यक्तवर्गकरणी
 गुणानां सुचिंत्यो व्यक्तोक्त र्वंड गुणानां विधिरेवमत्र ॥ १७॥ उदाहरणं ॥ याव

इति न्यसे जाते या १ सू १ प्रत्रयोजे जातं या ३ सू ७ प्रथाद्यपक्षस्य ज्ञातं प्र
 कल्पन्यासः या या २ सू ८ १ सू १ योजे जातं या १ सू २ द्वितीयपक्षस्य न्यासे
 न्यासः या १ सू १ योजे जातं या १ सू २ उभयोर्व्यत्यासे न्यासः या १ सू १ योजे जातं या
 ३ सू ७ या २ सू ८ ॥ उदाहरणं ॥ धना व्यक्तवर्गत्रयं सत्रिरूपं या ३ सू ८ क्षया व्यक्त
 युग्मेन युक्तं च किं स्यात् ॥ १४ ॥ न्यासः यावद्वर्गः ३ यावतानि २ रूपानि ३ अत्र
 विभिन्नजात्योः पथक् स्थितिरित्योजे यावद्वर्गः ० यावतानि ० रूपानि ० जातं
 यावद्वर्गः ३ यावतानि २ रूपानि ३ ॥ उदाहरणं ॥ धना व्यक्तयुग्मादृशा व्यक्तष
 ट्सं सरूपाष्टकं प्रोह्य शेषं वदाशु ॥ न्यासः या २ सू ० शोधिते जातं या ८ सू ८ इत्यव्य

७

वी. ७.

पंचके गुरिते रूपवर्णमिह नो वर्ण इति जातं यावत्तावद्दशकं या १० तथा
 च रूपद्वयेण इह रूपे गुरिते जातं रूपद्वयमणं सू २ रावं द्वितीयपं
 क्तौ जातं गुराजफलमाद्यक्षरलेखने नाक्षरतोंके तश्च या १० सू २ रा
 वमुभयपंक्तौ गुराजफलं याव १५ या ३ प्रत्रासमजात्योः पृथक् स्थिति
 रिति जातं गुराजफलं याव १५ या १० सू २ या ७ सू २ प्रथमगुरापस्य धनर्ण
 व्यत्यासं कृत्वा न्यासः या ३ या पं सू १ गुरापः या पं सू १ गुराकः या ३ सू २
 प्रत्रगुरापः पृथक् गुरा सू २ या पं सू १ कश्चंडसमो निवेश्य इति न्यासः उ
 क्तवदु गुरिते जातं याव १५ या ७ सू २ प्रथमगुराकस्य इह रात्वे न्यासः गुरापः

नावत्पंचकं व्येकरूपं यावत्तावद्भिस्त्रिभिः स द्विरूपैः । संशुश्रपद्राक् ब्रूहिशुश्रपं
 गुणं वा व्यस्तं स्वरं कल्पयित्वा चतद्वत् ॥ न्यासः शुश्रपः या ५ रू ९ शुश्राकः
 या ३ रू २ प्रत्रशुश्रपः पथशुश्राकरवंडसमो निवेश्य इति शुश्रानार्थं न्यासः

शु	या ३	शु	या ५	रू ९
रा	रू २	श्रपः	या ५	रू ९
क				

 प्रत्रप्रथमपंचको यावत्तावन्नयेरा यावत्तावत्पंचके शु
 श्रिते समजातित्वा जातो यावत्तावद्वर्गः पंचदश १५
 यावत् १५ तथा यावत्तावन्नयेरा रूपरूपश्रिते रूपवर्गभिर्हो वराः स्या
 दिति जातं यावन्नपञ्चरां या ३ एवं प्रथमपंचको जातं शुश्रानफलमाद्याक्ष
 रलेखनेनाक्षरतो कतम् । यावत् १५ या ३ एवं द्वितीयपंचको रूपद्वयेन यावत्

निप्रच्युतः सन् स्वेषु स्थानकेषु क्रमेण। ये वैर्वर्गैः संगुणोयेच्च रूपेर्भागा
 हारे लब्धयस्तास्युरन् ॥ १९८ ॥ प्रत्रोदाहरणार्थं पूर्वगुणनफलस्य स्वगुणेष्वे
 दस्य न्यासः। भाज्यः यावत् १५ या ७ रूपं। प्रत्रभाज्ये प्रथमतो यावद्द्वर्गः संतिते
 न्यो यावद् भाजकः या ३ रूपं। गणिते वशोधनं युक्तं समजातिव्यात्
 प्रत्रहरेतु प्रथमतो यावत्तावन्नयमस्ति तस्य रूपेण गुणने रूपवशाभिह
 तो वर्या एव स्यान् न तद्वर्गः। यावत्तावता गुणनेपि समावजातिव्यात् त्वद्य
 यपि यावद्द्वर्गे भवेत्तथाप्यं कतस्त्रयमेव भवन्ति तद्वशोधनेपि भाज्ययाव
 द्द्वर्गं गणनशुद्धिः। प्रतो यावत्पंचकेन भाजके गुणिते पंचदशयावद्द्वर्गः भवे

या ५ रू१ गुणकः या ३ रू २ अत्र गुणः पृथग् गुणकरवेड समो निवेशः
इति गुणनार्थं न्यासः

या ३	या ५ रू१
रू ३	या ५ रू१

उक्त वङ्गुणिते जाते याव १५ या ७
रू २ अत्रैव स्ववङ्गा गु

रू ३	या ५ रू१

राक गुणप गुणकार्थं विचित्रा न
न्यासात् धनार्थं व्यत्ययेः प्रकल्प विचित्र गुणन कलनयनार्थं न्यासाः क
र्तव्याः ते यथा अथ गुणप गुणकयोर्व्यत्यये न्यासः गुणः या ५ रू १ गु
णकः या ३ रू २ अत्र गुणः पृथग् गुणकरवेड समो निवेश इति गुण
नार्थं न्यासः

या ३	या ५ रू १
रू ३	या ५ रू १

गुणिते जाते याव १५ या ७ रू २ इति अव्य
क्त गुणना ॥

रू ३	या ५ रू १

प्रथा व्यक्त भाग हरे स्त्रं ॥ भाज्या श्रेयः शुद्ध

गी० ७. रासूयेरासू० हरोयं या ३ सू २ गुरागितः या ३ सू २ भाज्यशेषादस्मात् या ३ सू २
 ८ च्युतः शुद्धतिइतिरूपमरां लक्षिः ० एवेजालालक्षिः पूर्वगुरयोयं या ५ सू १
 अथद्वितीयगुरानफलस्य स्वगुराखेदस्य न्यासः । भाज्यः याव १५ या ७ सू २
 अत्रोक्तवलाक्षिः या ५ सू १ तृतीयफलस्वगुराक भाजकः या ३ सू २
 खेदकस्य न्यासः । भाज्यः याव १५ या ७ सू २ । अत्रोक्तवलाक्षिः या ५ सू १ । इत्य
 ९ व्यक्तभागहारः भाजकः या ३ सू २ । प्रथाव्यक्तवर्गे उदाहरणं । सूयेः
 षड्विर्वर्जितानां चतुर्णां निव्यक्तानां बृहिवर्गं सरवेमे ॥ अत्ररूपषड्कोन
 नव्यक्तचतुष्टयमिदं या ४ सू ६ वर्गाय नियमेव गुरयो गुराकश्चेति न्यासः

युः तथा सति शुद्धिर्भवेदिति यावत्पंचकेन या ५ छेदोयं या ३ स्तु २ गुणितो जातः
 याव १५ या १०० प्रस्मिन् भाज्या दस्मात् यावद्वर्गे १५ या ७ स्तु २ यथा स्थानमपि
 नीते याव १५ या ७ स्तु २ याव १५ या १० प्रत्र संशोध्यमानं धनमस्य स्यादिति धनवर्गयोस्त
 रमेव योजः इति कृते जातं भाज्यशेषं या ३ स्तु २ प्रत्र भाज्या
 यावत्पंचकेन गुणितः छेदः शुद्धः इति यावत्पंचकं लब्धिः या ५ प्रथम भाज्य
 शेषे यावत्त्रयमस्य सति प्रतो हरे स्तुपे रा गुणिते तस्माच्छेषादिते तस्य शुद्धिः
 स्यात् परंतु धनस्तुपे रा गुणिते संशोध्यमानं स्वमस्य त्वमेतीति द्वयोश्च रा
 त्वा योजः स्याः स्यादिति न शुद्धिस्तस्माद्दरा स्तुपे रा गुणिते शुद्धिः स्यादिति न

बी. (३).
१०

मानं स्वमरात्वमेतीति ज्ञरा यो यो जे शुद्धिर्न स्यादिति द्वयोरन्यतरस्य या
४ सू. ६ ज्ञरा त्वं कल्पते तथा सति द्वयोरभिरुतिर्दिगुणिता ४८ संशोध्यमा
नं ज्ञरा धनं भवतीति धनत्वे ४८ धनरीयोरंतरमेव योग इति शुद्धिः
स्यात् प्रतोलधं मूलं ४ सू. ६ ॥ इत्यव्यक्तषट्त्रिंशं ॥ अथानेकवर्णसंक्र
लनव्यवकलनयो रुदाहरणं ॥ यावन्तावत्कालकनीलकवर्णस्त्रिपंचसप्तकध
नं द्वित्र्येकमिते क्षयजेः सहितारहिताः कति स्युस्तैः ॥ २९ ॥ प्रवयावन्तावत्का
लकनीलकवर्णानां धनानां भिन्नजातित्वात् स्थितिरेव म्यासः ॥ या ३ का
५ नी ७ धनात्मकाराते क्षयजे द्वित्र्येकमिते रैते या २ का ३ नी ९ सहिता धनरीयोरंतर

१०

या ४ | या ४ सू ६ | प्र न स्थान द्वये गुरिते जाते प्रथम पंक्तौ यावत्तानि रूपाणि
 सू ६ | या ४ सू ६ | २४ प्र न योः इरा इरा यो यो गः ४८ प्र न पेष्वाः पृथक् स्थि
 तिरिति सर्वेषां योजे जातो वर्गः याव १६ या ४८ सू ३६ इत्यव्यक्त वर्गः ॥ ग्र
 था व्यक्त मूले करण सत्रं ॥ कति भ्यः प्रादाय पदानि तेषां द्वयोर्द्वयोश्च अभिरुत्तीं
 द्विनिष्ठी शेषा न्यजेद्रूप पदं गृहीत्वा चेत्संति रूपाणि तथैव शेषं ॥ २० ॥ प्र नो
 दा हरणार्थं पूर्व सिद्ध वर्ग स्प मूलार्थं व्यासः याव १६ या ४८ सू ३६ प्र न वर्ग
 शब्दो षोडश यावद्वर्गः षट्त्रिंशद्रूपाणि वर्गद्वयं प्र समाहृते मूले या
 ४ सू ६ प्र न योर्द्वयो रभिरुतिः या २४ द्विनिष्ठी ४८ शेषा न्यजेदिति संशोध्य

गुणानां ध्यासः या ६ या ३ का २ नी १ स्त १ प्रत्रस्याद्वयवर्णमिह नो तु वर्ण इ
 न्यादिना गुणनेन का ४ या ३ का २ नी १ स्त १ जानं पंक्ति-चतुष्टये पि गुणनक
 लमक्षरतो कतश्च नी २ या ३ का २ नी १ स्त १ याव १८ या का भा १२ यानी भा ६ या ६ या ६
 प्रत्रचतुष्टये पंक्तिषु स्त २ या ३ का २ नी १ स्त १ या का भा १२ का व ८ कानी भा ४ का ४ का ४
 समानजातीनां योजं विभिन्नजातीनां पृथक् यानी भा ६ कानी भा ४ नी व २ नी २ नी २
 स्थितिं कृत्वा ध्यासः याव १८ या का भा २४ यानी भा १२ या १२ का व ८ कानी भा ६ स्त २
 का ८ नी व २ नी ४ स्त २ प्रथेदं गुणमन्तं किं स्यादिति भागहारार्थं गुण
 छेदस्य गुणनफलस्य ध्यासः क्रियते स यथा भाज्यः याव १८ या का भा २४

भेवयोग इति योजोतरं तेषु समानजात्योरिति च जाताः या १ का २ नी ६ रहिता
 श्वेत्तदा संशोध्यमानमरांधनं भवतीति सजात्या योजे जाताः या ५ का ८ नी
 ८ ॥ इत्यनेकवर्णसंकलनव्यवकलने ॥ प्रधानेकवर्णगुरानादिषूदाहरणं ॥
 यावत्तावन्नयमरा मरां कालको नीलकः रं रूपेणाढ्या द्विगुरितमिते
 स्तेतुतैरेव निष्ठाः किं स्यानेषां गुरानजफलं गुराय भक्तं च किं स्यादुगप
 स्याद्यप्रकथय कति मूलमस्याः कृते श्व ॥ २२ ॥ इरां यावत्तावन्नयं मरां
 कालको कारंधनं नीलकः नी १ एते रूपाढ्या जातो गुरायः या ३ का २
 नी १ रू १ एत एव द्विगुरिता जातो गुराकः या ६ का ४ नी २ रू २ प्रधानयोः

मी. ७.

१२

मीव २ नी ४ सू २ यथास्थानमपनीतेशेषं याभाका १२ यानीभां दं यां दं काव ८
कानीभां दं कां दं नीव २ नी ४ सू २ लक्षिश्च यां दं प्रथमाज्यशेषे धनं द्वादश
मितं यावत्कालकभावितमस्ति भाजके च इत्थं यावत्तावन्नयमस्ति या ३
इदं इत्थं कालकचतुष्कगुणितं स तस्माच्छुध्यतीति इत्थं कालकचतु
ष्केण का ४ हरोयं या ३ का २ नी १ सू १ गुणितो जातः याकाभा १२ काव ८
कानीभां दं कां दं प्रस्मिन्माज्यशेषा यथास्थानमपनीतेशेषं यानीभां दं
यां दं कानीभां दं कां दं नीव २ नी ४ सू २ लक्षिश्च कां दं प्रथमाज्यशेषे इत्थं या
वन्नीलकभावितषट्कमस्ति अतो नीलकद्वयेन २ भाजके या ३ का २ नी १ सू १

१२

यानीभा १२ या १२ का वट कानीभा टं का टं नी व २ नी ४ सू २ भा ज कः या ३
 का २ नी १ सू १ ० प्र न भा ज्या छे दः शुद्धि नि प्र च्युतः स न्नि त्पा दि ना ल धि
 ग्री स्या व रं त्व न्न भा ज्ये प्र य म तो द्वाद श या व द्दु र्गीः सं ति भा ज के च र्त्त रां
 या व न्ता व न्न य म स्ति या ३ ० प्र स्य त स्मा त् या व १८ शो ध ने सं शो ध म ज्ञान
 म रं ध्र नं स्या दि ति स जा त्पा द्यो ग रा वं स्या न्न शु द्धिः ० प्र तो र्त्त रा या व त्प
 द्वे न ह र उ रा ने तु शु द्धिः स्या द तो ३ ने न र्त्त रा या व त्प द्वे न या दं ह रे यं या
 ३ का २ नी १ सू १ ० गु णि तो जा तः या व १८ या का भा १२ या नी भा दं ० प्र स्मि न्
 भा ज्या द स्मा त् या व १८ या का भा २४ या नी भा १२ या १२ का वट कानीभा टं का टं

वी. (उ०
१३

13

पानीभा६ पा६ काव ४ कानीभा४ का४ नीव १ नी २ स्त १० प्रधास्याकते
मूलं कथयेति मूलोदाहरणं प्रत्रकति भ्यपदानि प्रादायेति गृही
तानि यदानि या ३ का २ नी १ स्त १० प्रत्रद्वयोर्द्वयोश्च मिहति द्विनि
ध्वीयथाक्रमं याकाभा १२ यानीभा ६ पा ६ कानीभा ६ का ४ नी २ स्त १
इयं वर्जशेषाश्चेत्येति संशोध्यमानं स्वमृत्वात्वमेतीति यद्यपि या
वत्कालिकभावितानां धनत्वे धनं र्णयोर्नंतरमेव योऽगतिमव
तिष्ठति स्यापि यावत्कालकनीलकभावितानां यावतोच धनत्वे
संशोध्यमानं धनं नृणां स्यादिति यावन्नीलकभावितानां यावतोऽनृ

गुणनेया नीभां६ कानीभा० नीव२ नी२ तस्माद्यथास्थानमपनीते शेषं
 या६ का० नी२ स्त२ लक्ष्मिश्च नी२ अथ भाज्यशेषे नृणां यावच्छ्रद्धम
 स्ति प्रतो रूपद्वयेन स्त२ वेदया३ कारं नी१ स्त१ गुणिने या६ का
 ० नी२ स्त२ तस्माद्यथास्थानमपनीते जाता सर्वशुद्धिरिति जाता
 संपूर्णलक्ष्मिरियं या६ का० नी२ स्त२ अयं लब्धः पूर्वगुणकः अ
 थ गुणस्य कृतिं प्रकथयेति गुणस्वेन गुणार्थम्यासः अत्रो

या३	या३ कारं नी१ स्त१
कारं	या३ कारं नी१ स्त१
नी१	या३ कारं नी१ स्त१
स्त१	या३ कारं नी१ स्त१

तवद्गुणाने समजातीनां योजेभिर्नजातीनां पृ
 थक्स्थितौ जातो वर्जः याव९ याकाभा १२

मूलराशयोर्वर्गद्वारा यन्मद्विधं तत्करणीषद्विधमिति ३=

वी. ७८

१४

१५

अत्र द्वयोर्द्वयोरभिहितं दिनिच्यौ वर्गद्वयोः सादयनीता सती लक्ष्यामि
पदानि या ३ कारनी ९ सू ९ ॥ इत्यनेकवर्णगुणनमजनवर्गवर्गमृ
नि ॥ इत्यनेकवर्णषद्विधं ॥ अथ करणी ॥ योजं करणीमिह
तौ प्रकल्पधातुस्य मूलं द्विगुणं लघुच योजांतरे रूपवदेतयो
स्तौ वर्गेशा वर्गगुणये द्विजेच्च ॥ अथ प्रकांशंतरेण करणी संकल
व्यवकलनमाह लघ्माहतायास्तु पदं मरुत्यासे कं निरे कं स्वरु
ते लघुच योजांतरे स्तः क्रमशस्तयोर्वाप्यकस्थितिः स्याद्य
दिनास्ति मूलं ॥ २४ ॥ अत्र सूत्रे करणीमिह्येयो कतो लघुः साल

१४ ५

रात्वे स्यादिति सजात्माद्योगे द्वे गुण्यस्यान्तशुद्धिः प्रतोयावत्तव
 त्रयमस्य मूलं कल्पते कालकद्वयमप्यस्य मूलं कल्पते स्वमूले
 धनरे इत्युक्तत्वात् कल्पितं मूलं या ३ कारं नी १ स्त १० प्रत्रद्वयो
 र्द्वयो र्मि इति द्विनिष्ठी या काभा १२ यानी भा ६ या ६ कानी भा ४ का
 ४ नी २ स्त १ द्यं वर्गशेषादस्मा या काभा १२ यानी भा ६ या ६ कानी
 भा ४ नी २ स्त १ यथा स्थानं संशोधयमानं स्वमरात्वे मेती त्पिदिना
 प्रपनीते लब्धं मूलं या ३ कारं नी १ स्त १ वागृहीतपदेषु या ३ का
 ३ नी १ स्त १ नी लक रूपयो र्द्वरात्वे कल्पिते या ३ कारं नी १ स्त १

बी. २७०

१५

१५

द्विगुणं लघुः क ८ क्रमेण लघुमहत्पोर्णसः लघुक ८ महत्क १० प्र
नयोर्योगांतरे रूपवत्कृत्योर्योगः क १८ प्रंतरं क २ एवं द्विकाष्टमि।
त्योः करण्योर्योगादश १८ प्रंतरं द्वाविति २ यो. क. १८ प्र. क. २ प्र
प्रात्रद्वितीयसूत्रेण यो गंगतरे क्रियते तद्यथा लघ्वा क २ हतायाः मह
त्वाः ८ लक्षं ४ प्रस्पयदं सैकं निरेकं च ३। १ द्वयो रपिवर्जो ५। १५ मो
लघुक रणीद्यो क्रमेण जाते यो गंगतरे च क १८ क २ प्रथमद्वितीयोदाह
रणे न्यासः क ३ क २७ प्रनयोर्योगो महती क ३ करण्योर्घातस्य
८१ मूलं ५ द्विगुणं लघुः १८ एवं क्रमेण लघुमहत्पोर्णसः लघुः क. १८

१५

धुः पां कनो महती सामहती तिजेयं यथा कल घ्मा करण्यः प्रं कमहती क
 रणी भक्ता सती मूलमायाति तये न ल घ्मा महती भाज्ये तर्प्यः ल घ्मा क
 रण्य हतायाः महत्पाः करण्यः यत्पदं तत् करणी योजे क्रियमाणे सै
 के कार्यं करण्यं तरे क्रियमाणे तरे के कार्यं उभयत्र पि स्वहंतं लघुधुं
 करणी गुणोत्तं क्रमेण करण्यो यो गंतरे सः उदाहरणं दिवाष्ट
 मित्यो स्त्रिभ संख्य योश्च यो गंतरे बृहद्व्य करण्योः त्रिसप्तमित्यो
 श्च चिरं विचिंत्य चेत्स द्विधुं वेत्ति सरवे करण्यः २५ प्रथमोदाहर
 णे म्यासः कं २ क ८ प्रनयो यो गो महती क १० करण्यो धीनस्य १६ मूलं ४

करण्यो २६ प्रत्र गुणक दद्यादुदाहरण द्वयः प्रथम प्रथमोदाहरणो व्यासः
 गुणकः क २ क ३ क ८ गुणः रूप क ३ प्रत्र वर्जण वर्ज गुणयेदिति
 करण्यो वर्ज रूपत्वाद्गुणागमपि वर्ज कते जातो गुणः क २५ क
 ३ यथा रंबडेः पद्य गुणितः सहितश्च गुणो गुणन कलं भवति न
 धारं डयो जो नापि गुणितो भवत्येवेति प्रसिद्धमतो गुणके द्विकाष्टमि
 त्योः करण्यो र्यो जो कते जातो गुणकः प्रत्र गुणे गुणके वा भाज्ये
 वा भाजके वा करणीनां करण्यो र्यो यथा संभवं लाघवाय यो गं कत्वा
 गुणन भजने कार्ये क १८ क ३ गुणः पद्य गुण करं ड समो निवेश पद्

म.क. ३० प्रनयोर्योगांतरे रूपवत्कृते योगः क ४८ प्र.क १२ द्वितीय
 प्रकारेणालक्ष्या ३ हतायामहत्याः २७ लक्षं ९० प्रस्पपदं ३ सेकं निरे
 केच ४।२ स्वरुतं १६।४ लघुकरणी ३ गुणितं जाते योगांतरे यो क ४८
 प्र. १२ प्रथमतीयोदाहरणो न्यासः क. ३ क ७ प्रनयोर्योगां महती
 क १० करणयोर्धीनः २१ प्रस्पपलाभावात्पचकस्थितिः योगे क ३
 क ७ प्रंतरे क ३ क ७ ॥ इति करणी संकलनव्यवकलने प्रथमकरणी
 गुणाने उदाहरणं ॥ द्विष्ट संख्या गुणकः करणो गुणस्त्रि सं
 ख्या च संपन्न रूपा वधं प्रचक्ष्वा निविपंच रूपे गुणायवा चर्कनिते

वी. ५७.
१७

रूपकतो स्यात् करणी मूले तु रूपाणि करणी वर्गेनाद्वक् रूपाण्येवाप्य
 देतथा करणी २८ क्षय रूपाणां वर्गस्तर्हि क्षयो भवेत् प्रसौ रूपवर्ग
 श्वेत् करणी त्वनिमित्तं साध्यते न मूलं क्षयस्य स्ती त्वस्यापवादमा
 ह रूपात्मिकायाः करणाः मूलं तर्हि क्षयो भवेत् चेन्मूलं रूपं विधा
 ननिमित्तं साध्यते गुणकः पंक ३ क १२ करणी योजः क २७ रूपं
 रूपवर्गः क्षयः क २५ एवञ्जाताः गुणकः क २५ क २७ गुणपः क ३^{क २५}
 गुणानार्थं ग्यासः

क २५	क २५ क ३
क ३	क २५ क ३

 गुणानाज्जाते क ६२५ क ७५ क ६७५
 क ८१० प्रत्रयथो त्था सहित इति प्रथमत्रतुर्थ करणयो

ति गुरा नार्धन्यासः

क १८	क २५	क ३
क ३	क २५	क ३

 गुराने जातं ४५० क ५४ क ७५ क ८
 प्रत्र करणी नवक रूपमूलं लभ्यते इति मूलेष्टहीने
 जातं गुरा नफलं सू ३ क ४५० क ५४ क ७५ प्रथमद्वितीयोदाहरणे न्या
 सः गुरा कः सू ५ क ३ क १२ गुरा पः क २५ क ३ प्रत्र गुरा के चर्क मित
 योः करणे योर्गो ज जातं क २७ वर्गे शा वर्गे गुरा ये दिति रूप वर्गे कर्त
 मे कतिः स्वर्गयोः स्वमिति पंचविंशति करण्य धनत्वे प्राप्ते विशे
 षमुपजातिकया ह क्षयो भवेच्च क्षय रूप वर्गश्चेत्साध्यते सो करणी
 त्वहतोः श्रृणामि कायाश्च तथा करण्य मूलं क्षयो रूपविधानहेतोः २१

सैकं १। १५। इदं स्वरुतं क्षय रूपवर्गः क्षयो भवेदिति करणी नि
 मितं क्षयः २५६ इदं लघु करण्यारुत इति ८९ गुणान्तर
 योस्तुल्यत्वा ८९ न्नासः क २५६ प्रस्थापिज् क ८९ लं लभ्य इ
 ति गृहीतं मूलं रूपविधानत्वात् क्षयः रूप १६ ^{द्वितीय} प्रथवा प्र
^{तृतीय करण्यारुत} यमचतुर्थकं रण्यारुत रधिक ७५ क ६७५ यो गार्थं यो गं करण्यारु
 ति पूर्व सूत्रेण यो गोन स्यादिति लब्ध्वा हताया इति द्वितीय सूत्रेण
 यो गः क्रियते स यथा प्रत्रल घ्या ७५ मरुती ६७५ हता स्वर्णमार्गे
 क्षय इति लब्धं क ८९ प्रस्थाः पदं क्षयः रूप ३ इदं यो गार्थं सैकं धन र्ण

र्यो जा र्घ्यो जं करण्यो रिति सूत्रेण योजनस्यादितिलक्ष्याहता।
 या इति द्वितीय सूत्रेण योजः क्रियते स यथा अत्र लक्ष्या ८९ मरु
 ती ६२५ हता सती भजनफलं निःशेषं न स्यादतस्तथेष्टमरु
 ती ६२५ प्रस्थाः षडंगस्य मिति उभयोरपि सह रत्वा इहीतं षडं
 र ८९ रागमिकायाः करण्यः मूलं रूपविधानात्क्षय इति उ
 हीतं मूले ८९ २५ इदं योजार्घ्यं सैकमिति शक्यं विहरत्वा दहर
 हरी रूप ८९ मित्येकस्य रूपं हरं प्रकल्प्य तुल्य हररागायो
 ग इति समष्टे दत्तं कृत्वा २५ ८९ धनरागयो रंतरमेव योज इति कृतं

वी० उ०

१८

१९

मादिनाभाज्येप्रथमतः सार्द्धचतुःशतीवर्तते प्रतोभाजके पंचविंशद्वि
र्गुणिते तस्युद्भेदिति भाजकः क १८ क पंचविंशद्विर्गुणिता क ४५०
क ७५० प्रस्यशोधने प्रथमतः तीययोर्भाज्यकरणेऽष्टद्विरतो लक्षिः
क २५ तस्याः मूलं लभ्यते इति ग्रहीते मूलं रूप ५० प्रथमाज्यशेषं क ५४
क ८ पुनर्भाजके त्रिभिर्गुणिते क ५४। क ८ भाज्यशेषाद्यथा संभवं
नीते सति षुद्धिरस्तीति जाता लक्षिः क ३९ कं जाता लक्षिरूप क ३० प्र
थमद्वितीयोदाहरणे म्यासः भाज्यः रूप १६ क ३००० प्रत्रयोदशसूपाणां
वर्गे जाता भाज्ये करणी क २५६ क ३०० भाजकः क २५ क ३ क १२ करणे

१८

प्रथमापंचविंशद्विरयवर्त्तनं कृत्वा क ३ क २७ लघ्वाहताया इति जाता करणी १२ इयमपव
र्त्तक गुणिता जाता ३००

योरंतरमिति जातं सू २ इदं स्वरुतं करणीत्वा द्वयः ४ इदं लघु करणी

७५ हन्यत इति प्रनयोर्वधः स्वमिति जाता योजे करणी ३०० प्रथ

वात्रानयोः क ७५ क ७५ क ६७५ त्रिभिरयवर्त्तनं कृत्वा क २५ क २२५

लघ्वाहताया इति जाता करणी १०० इयमपवर्त्तक ३ गुणिता जाता

३०० रावं जातं गुणानफलं सू १६ क ३०० प्रथमजने दाहरणं पूर्वगुणान

फलस्य स्वगुणाष्टेदस्य न्यासः भाज्यः क ४५० क ५४ क ७५ क ९ भाज

कः क २ क ३ क ८ भाजके द्विकाष्टमित्योः करणोऽर्थोऽयः क २८ क ३ भ

जनार्थं न्यासः भाज्यः क ४५० क ५४ क ७५ क ९ अत्र भाज्याष्टेदः शुद्धती

भाजकः क २८ क ३

वी.उ.
२०

विहताविशुद्धेखंडानितत्कतिपदस्पयथेसितानिकत्वातदीयकत
यः खलुपूर्वतल्ल्याद्युसाभवंतिपद्यगेवमिमाः करण्यः द्वितीयो
दाहरणोभाज्यः क २५६ क ३०० भाजकः क २५ क २७ प्रत्रररापंचविं
शतिकरण्यधनत्वं कत्वाजातोहरः क २५ क २७ प्रनेनहरेरायथा
स्थितोभाज्यहरोगुरायेदितिगुरामार्प्यन्यासः क २५ क २५६ क ३०० क २५ क २७
भाज्येगुरायेतेजातंक ६४०० क ७५०० क ६६९२ क

क २७	क २५६	क ३००	क २५	क २७

८९०० प्रत्रप्रथमचतुर्थेकि ६४०० क ८९०० योगेक्रियमारोऽत्रल
द्या ६४०० हलायामरुत्या ८९०० निशेषत्वाभावात्सहरखवमरुतीति

क३क१२ योजे कते जातो भाजकः क२५क२७ भजनार्थं न्यासः अत्र
 भाज्यः क२५क३०० भाजकः कियदुरोग भाज्याष्टुष्टुतीति दुर्वेधं प्र
 भाजकः क२५क२७ तः परमकारुणिके रात्रार्थः शिष्यबोधनार्थं मु
 पाद्यांतरमुपजातिकद्वयेन निरूप्यते ॥ धनरंता व्यत्ययमीक्षिता
 याः घेदे करशया प्रसक्तद्विधाया तादृक्छिता भाज्यहरो निरुपा
 दे केवयावत्करणी हरेस्मात् भाज्यास्तया भाज्यगता करशयोः ल
 ध्याः करशयो यदि योजजास्युः ॥ विज्ञेयस्त्रेणायकचकार्यस्त
 थायथा प्रष्टु रभीक्षिताः स्युः ॥ विज्ञेयकरशयस्त्रे ॥ वर्गेणायोजकरणी

वी. ७
२९

द्वितीयतृतीययोः करणयोः क ७५०० क ६८२२ योजे क्रियमाणोऽत्र
^{६८२२}
 लब्धो हतायामरुत्या ७५०० निःशेषत्वाभावात्सरुरारममरुती
 तिलध्वं क ७५०० प्रचानयोः त्रिभिरपवर्त्तः २५०० प्रस्थाः प
 दगृहीतव्य ६८२२ मिति हरभाज्ययोश्चिगृ २३०४ हीनेयदे
 ५० इदं यो गार्थं सैकं ५० ४८ कतं ३ इदं स्वरुतं ४ प्रप
 ४८ वर्त्तितलायु करण ४८ ४८ २३०४ ४८ रुन्यत इ २३०४ तिगु
 राहरयोः सुल्पत्वान्माशः एवं द्वितीयतृतीयकरणयोर्गोजे जातं
 क. ४ इयमपवर्त्तिका केन ३ गुणिता जाता क ९२ एवं जातं भाज्ये क

लब्धं ॥ ८१०० ॥ प्रस्थाः पदमन्त्रहरभाज्ययोऽपि गृहीते पदे ॥ ९० ॥ इदं
योगा ॥ ६४०० ॥ धर्मे केन युक् क्रियते ॥ प्रन्तुल्य हरं शका ॥ ८० ॥ जा
योग इत्येकस्य हरभावादहरहरो रूपमित्येकस्य रूपं हरं प्रक
ल्प २० प्रन्योन्यहराशमिरुतो इति पाटी सूत्रेण समष्टे दत्त्वा धन
॥ ९० ॥ ८० ॥ र्णयो रंतरमेव योग इति जातं सैकं १० इदं स्वस्तमन्त्रश
॥ ८० ॥ ८० ॥ शेरधस्य हरस्य स्वमगुरा नेक्ष्य रूपवर्जः क्षय इति जातं
॥ क १०० ॥ इदं लघु करणपा ६४०० रूपत इति गुरा ॥ ६४०० ॥ हरयोस्तुल्य
॥ ६४०० ॥ त्वानाशः प्रथम चतुर्थ करणो योजि जात ॥ ९०० ॥ ६४०० ॥ क १०० रावं

वीः ७७

२२

१२

१३५० क १६२ क १३५० क १६२ क २२५ क २०० अत्र तत्त्वबोधनार्थोः क
रणयोर्योगे न शुद्धो सत्तां शेषं करणी चतुष्टयं क ८१०० क ९१२ क २२५ क
२०० अत्र प्रथम तृतीययोर्द्वितीयचतुर्थोश्च योगे जातं भाज्ये करणी द्वयं क
५६२५ क ६०५ एवं भाजके गणिते जाते क ३२४ क ५४ क ५४ क ९ अत्र
त्रानयोः क ५४ क ५४ योगे जाता शुद्धिः इतरयोः क ३२४ क ९ योगे जा
क २२५ अत्र या भाज्य करणौ क ५६२५ क ६०५ हते लब्धिः २५ क ३९
वं लब्धा करणी यदि योग जाता तदा विशेषसूत्रेण पृथक् कार्यं तत्रोदाहर
णं भाज्यः क ४५० क ५४ क ५५ क ९ भाजकः क २५ क ३ अत्र भाजके

रशिद्वयंक १०० क १२ भाजके शुणिते जातं क ६२.५ क ६७.५ क ६९.५
 क ७२.२ अत्रापि प्रथमचतुर्थे द्वितीये तृतीये चोच्चये गिजातं
 क ४ क ० रावं हरे जाता कर रोपे के का क ४ अत्र नया भाज्य क २ रोपो
 क १०० क १२ मन्ते लक्ष्मिः क २.५ क ३ पूर्वोदाहरणे न्यासः क ४५०
 क ५४ क ७५ क ८ भाजकः १८ अत्र समष्टे देविजित कर रापा इ
 रात्वं प्र कल्प ता दृष्टाष्टे देनानेन क १८ क ३ भाज्य भाजक योर्गुणा
 नाद्यं न्यासः क १८ क ४५० क ५४ क ७५ क १८ क ३ भाज्ये गुणि
 ते जातं क १०० क १२ क ४५० क ५४ क ७५ क १८ क ३ क १८ क ३ क १८ क ३

वी. ७.

क ७५

२३

एवं जातं भाज्येक करणी द्वयं क ८७९२ क ९४५२ एवं हरे गुणिते जातं क
६२५ क ७५ क ८७ प्रत्रापितु लघु यो द्वि नरीयोः करण्यो नीशेष रयोः
क ६२५ क ८७ योजे जाता शकेव भाज्येक करणी ४८४ प्रनया भा
ज्य करण्योः क ८७९२ क ९४५२ भजने लघ्वेक ९८ क ३ प्रत्र
किल द्वि त्र्यष्ट संख्या शु राकः करण्यो गुण्यस्त्रि संख्या च स
पंच रूपा प्रनयोर्वधे भाज्यत्वे नोदाहृताः नयो रेकतरे रास्य
भजनेऽप्यतरो लघ्विः स्यात् प्रकृते तु स पंच रूप त्रि संख्या या हि
यते नो द्वि त्र्यष्ट करणीभिः फलेन भाज्यं उक्तरीत्या त्वियं लघ्विः क ९८

२३

२३

विमितकराणारूपात्वेप्रकल्पतादृशाहरेणभाज्यहरयोगेणार्चन्यासः

क २५ क ४५० क ५४ क ७५ क ९ क २५ क ३ भाज्येगुरितेजातेक ११२५० क

क ३ क ४५० क ५४ क ७५ क ९ क २५ क ३ १३५० क १८७५ क २२५ क १३

५० क १६२ क २२५ क २७ अत्रधनंनरुकिरणीनां सामान्याशेषेकराणः ११

२५० क १८७५ क १६२ क २७ अत्रप्रथमतःतीययोः क ११२५० क १६२

द्वाभ्यामपवर्तनं कृत्वा क ५६२५ क ८१ योगः क ४३५६ अथमपवर्तनं के

नगुरितः क ८०१२ द्वितीयचतुर्थोश्च क १८७५ क २७ त्रिभिरपवर्तनं

कृत्वा क ६२५ क ९ योगः ४८४ अथमपवर्तनं केन गुरितः क १४५२

बी. ७.
२४

२५

चोउसैवकरणीभवति २८ रावंप्रदुरिष्ठावशादप्यपि कार्याणि
 रावमप्यत्रापि द्रष्टव्यं उद्देशकः द्विकत्रिपंचप्रमिताः करणपक्षा
 सांकृतिद्वित्रिकसंख्ययोश्च षट्पंचकद्वित्रिकसंमितानां प
 थक्पथक्नेकथयाशुविद्वन् ३१ प्रष्टादशाष्टद्विकसंमि
 तानां कृतीकृतीनांचसंख्येयदानि २२ पूर्वोदाहरणोकरणपः
 करक३क५वर्गस्यसमद्विधातरूपत्वादयमेवगुणयोगुरा
 कश्चेतिगुरानार्थन्यासः

क२	क२क३क५
क३	क२क३क५
क५	क२क३क५

गुरितेजातेक४क६
 क१०क६क९क१५क१० क१५क२५प्रत्रासांक४

२४

क ३० प्रभीष्टा इतरं करणी द्वयमपेक्षितं प्रत इयं योग करणी १८
 विष्णोषस्त्रेण पृथक् करणार्थे मने नाभीष्टवर्गेण ९ विहता सती
 शुद्धतीति लब्धिक २० प्रथाभीष्टवर्ग स्पष्टं ३० प्रस्परं वडे १। २० प्र
 नयो वर्गे १। ४। पूर्व लब्धौ गुणितो २। ८ जाते करणी रं वडे क २
 क ८ एवं पूर्व करिण्य क ३ सह जाना द्विष्य संख्या लब्धिक करणः
 क २ क ३ क ८ एवं प्रष्टुर्द्यदि रं वड नय मभीष्टं स्यात्तर्हि वर्ग ९ पदस्य
 स्प ३ रं वड नयं क त्वा १। १। १। एषां रं वडानां वर्गः १। १। १। इमे प
 र्व लब्धा २ क्षुप्ताः जाताः करणः क २ क २ क २ एतासां अपि करणीनां

क२क३ श्याप्येतावर्गोऽस्यादिना क४क२४क९वर्गयोर्मलेकेक
 तेजातोवर्गः सू५क२४प्रथमतीयोदाहरणेन्यासः क६क५क२
 क३उक्तवज्जातानिवर्गखंडानिक३६क९२०क४८क७२क२५क४०
 क६०क४क२४क९प्रासुवर्गसूपाभ्यः करणीभ्योमूलानिगृहीत्वा
 योगंचकत्वाजातोवर्गः सू९६क९२०क४८क७२क४०क६०क२४
 प्रथमचतुर्थोदाहरणेन्यासः क९८क८क२उक्तवज्जातानिखंडा
 निक२२४क५७६क९४४क६४क६४क४सर्वेषांवर्गसूपात्वा
 ज्ञातानिमूलानि ९८।२४।९२।८।८।२एषांयोगेजातोवर्गः सू७२

क५ क२५ मलानि २।३।५ रावं योगः सू१०० प्रत्यासां करणी नां द्वयोर्ध्व
 योस्तु ल्पयोर्ध्वो जे लघ्नाहतायेति जाताश्चतुर्गुणाः करण्यः क२४ क
 ४० क६० रावं जातो वर्गः सू१० क२४ क४० क६० प्रथमस्याप्येवं त्ववर्गो
 द्विगुणां न्यनिष्ठा इत्यादिना वर्गे विधेयः तत्र चतुर्गुणां त्वनिष्ठा
 इति बोद्धव्यं वर्गे रावं वर्गं गुणयेदित्युक्तत्वात् न्यासः क२ क३ क५
 स्याप्येवं त्ववर्ग इत्यादिना जातानि वर्गं रावं डानि क४ क२४ क४० क
 ६० क२५ प्रत्र वर्गं रां क४ क२ क२५ मलानि गृहीत्वा २।३।५
 ऐक्यं च कत्वा जातो वर्गः सू१० क२४ क४० क६० प्रथमद्वितीयोदाहरणो

२६
वी. ३०

तानि ३२ पृथक् कृतद्वे कं रणी द्वयं स्यान्मूले धवल्ली करणी नयोर्था
रूपाणि तान्मेव प्रतोऽपि भूयः शेषाः करणयो यदि संतिवर्गे ३४
अथ पूर्व सिद्धवर्गस्य मूलार्थं न्यासः स्त १० क २४ क ४० क ६० प्रत्रस्त
पकतेः एक करणी तुल्य रूपशो धने शेषस्य पदाभावः करणी त्रि
तयस्य तु रूपाणि नष्ट इति प्रतः करणी द्वय तुल्य रूपाणि शो ध्या
नि करणी द्वयं त्वभीष्टं इदं क २४ क ४० इदं वा क २४ क ६० तत्र प्रथमं
करण द्वयं शो ध्य मूलं सा ध्यते रूप १० कते १०० करणी द्वय क २४
क ४० तुल्य रूपाणि विशो ध्य शेषं ३५ प्रस्य पदं ६५ प्रनेन रूपाणि १०

यद्वा प्रथमत एव लघुवार्थं करणीयोजं कृत्वा पञ्चाद्वर्गेः यथा क१८
 क८ क२ द्विकाष्टमित्योर्गो जः क१८ पुनरस्याः क१८ पूर्व करणा
 अ क१८ योगे जाता क ७२ प्रस्यं द्वर्गे जाता करणी ५१८४ प्रस्यः
 मूलं जातो वर्गः सू ७२ एव शुद्धा हरणा करणी नारं वडगु राने नपि
 वर्गः साध्याः एव रं वडु द्वयस्याभिरुतिरित्यादि प्रकार द्वयेनापि
 वर्गः साध्याः प्रथमवर्गे द्विष्टे कस्यायं वर्ग इति मूलज्ञानाय मुपजा
 तिक द्वयेनारु वर्गे करणा यदि वा करणे स्तुत्या निरूप्या एष
 यवा बहूनां विशेषयेदूपकृतेः यदेन शेषस्य स्तुत्या गियुतो निता

वी. उ० दाहरोग्यासः स्त० १६ क १२० क ७२ क ४८ क ६० क ४० रूपकतेः २५६
 करणी त्रिनयस्यास्य १२०। ७२। ४८ तुल्याणि स्तूपाणि विशेष्यशेष
 स्यास्य १६ पदेनानेन ४ स्तूपाणि १६ युतो नितानि २०। १२ तद्वै १०
 १६ प्रनयोरल्पा मूल करणी क ६५ म हती स्तूपाणि १० राखां कतेः १००
 करणी द्वय ६५। २४ मयास्य शेषस्य १६ पदेन ४ स्तूपाणि १० यु
 तो नितानि कत्वा १४। ६ तद्वै ७। २० प्रनयोरल्पा मूल करणी ३
 म हती ७ स्तूपाणि राखां कतेः ४८ क ४० करणी तुल्य स्तूपाणि प्र
 यास्य शेषं २ पदेन ३ स्तूपाणि ७ युतो नितानि १०। ४ तद्वै ५। २ जा

युतो नितानि १६१४० प्रद्वे ८१२० प्रजे प्रन्यापिकररूपस्तिक ६०
 प्रतोमरुतीमूलकरणी रूपारिण ८२ एषावर्गः ६६० प्रस्माष्टेयकर
 रणी ६० तुल्यरूपारिण विशोध्यशेषस्य ४ पदेन २ रूपारिण ८ युतो
 नितानि कत्वा १०१६० प्रद्वे ५१२ एवंजाता मूलकररूपः क२ क३ क
 ५ एवं द्वितीयकरणी द्वयोः प्रथमसंशोध्यनेनापिरुता एव मूलक
 रण्यो भवन्ति प्रथमद्वितीयोदाहरणे ग्रासः रूपक २६ रूपकतेः २५
 करणी तुल्यरूपारिण २४ विशोध्यशेषस्य २ मूलेन २ रूपारिण ५ यु
 तो नितानि ६१४ तदद्वे ३१२ जाते मूलकरणीयो क२ क३ प्रथमद्वितीयो

वी० ७० पूर्वखंडत्रयमासीदिति खंडत्रयं कते ३।२।१ एषोक्तयः ५।४।१
 पूर्वलध्या २ क्षुणा जाताः पथक् करण्यः क १८ क ८। क २ प्रथ
 यत्र वर्गशशा इरा क रणी भवति तत्र मूलग्रहो विशेषमुपजाति
 कया ह इराणां तिका चेत् करणी कते। स्याद्दनात्मिकां तां परिक
 ल्पसाध्ये मूले करणपावनयो रभीष्टाक्षयात्मिके का सुधिया
 वज्रम्या ३५ उदाहरणानि त्रिसप्तमित्योर्वदमे करणोर्विशेष
 वर्गकृतितः पदं च द्विकत्रिपंचप्रमिताः करण्यः स्वस्वराजाः
 अस्तधनराजावा तासां कतिवृत्तिकतेः पदं च चेत्षड्विधं वेत्ति सखे

तो मूलकरण्यो ५१२ रावंजाताः सर्वाः मूलकरण्यः क६ क५ क२
 क३ प्रथमचतुर्थोद्दिहुररण्यः स्त७२ क० स्त५ कते ५९८४ क
 रणी क० विंशोद्दिहुररण्य ५९८४ पदेन ७२ स्त५ राणि ७२ पुंनोनि
 तानि २४४।० तदर्थे ७२।० रावंजाता मूलकरणी क७२ नन्वीयं
 कतिः स्त७२ प्रष्टादशाष्टद्विकसंमितानां करणीनां तत्कथम
 स्याः मूलं द्विसप्ततिकरण्य इति चेदुच्यते इयमेव युतिकरणी
 क७२ प्रतः प्रतीत्यर्थं विज्ञेयस्त्रैराष्यकक्रीयते यथा इयं
 यो क७२ वर्गे रानेन ३६ विहता लघ्विः २ कति ३६ पदस्यास्प६

२९
वी० उ०

मूलकरणेयो क३क७ वाक ३क५० प्रथद्वितीयोदाहरणो म्पासः क२
क३क५० म्पासधनर्णत्वेन तृतीयोदाहरणो म्पासः क२क३क५०
तयोः पक्षयोज्जोतोवर्गः समरावस्तु १० क२४क४० क६० प्रजाप्य
रात्वे यथास्थिते उक्तवमूलाभावः प्रतोवर्गकरण्यः कल्पिताध
नाः स्तु १० क२४क४० क६० प्रत्ररूपकतेः १०० करण्यद्वय ४०।६०
मपास्यशेषस्य पदेन ० रूप्याणि १० युतो नितानि १०।१० तदर्द्धे ५।
५। प्रत्रे कामलकरणी प्रम्पास्यपाणि पराधां कतेः २५ शेषकर
णी २४ मपास्यशेषस्य पदेन ० रूप्याणि ५ युतो नितानि ६।४ तदर्द्धे

करण्यः ३६ न्यासः क ३ क ७ वा न्यासः क ३ क ७ प्रनयोर्वर्गसम
 एव रूपः १० क ८४ प्रनयोर्वर्गसम करण्यमया स्थितत्वे उक्तवद
 र्गयदाभावः तथा हि रूपकतेः १०० करणी ८४ संशोध्यमानं न
 र्गं स्वत्वमेति प्रयास्य शेषं १८४ प्रस्य यदाभावान्नोक्तवन्मूलसि
 द्विः प्रतः क्षय करणी धनात्मिका प्रकल्प क ३ क ७ वा क ७ क ३ प्र
 नयोर्वर्गः रूप १० क ८४ रूपकतेः १०० करणी ८४ न्यास्य शेष
 १६ पदेन ४ पद्यं न्यासि १० युते निता नि १४ १६ तद्वर्गे ७ १३ जा
 तो मूल करण्यो क ३ क ७ प्रनयोरेका मीष्टा क्षयोक्ति केति जाते

३०
नी. (उ०)

स्याशुद्धिः स्यादिति वर्गे करणी संख्या नियम पूर्वकं शोधक करणी नियमं गी
तद्वये नार्थाद्वितयेन च निरूपयति राकादिसं कलितमित करणी
खंडानि वर्गशेषोऽस्युः वर्गे करणी चित्रये करणी द्वितयस्य तुल्यरू
पाणि ३७ करणीषु द्वेति स्रष्टां दशसु चतस्रष्टां ति धिषु पंचानां
रूपकतेः प्रोक्ष्य पदं ग्राह्यं चेदम्पद्यानस्य त्वापि ३८ उत्पत्त्यमान
यैवं मूल करण्याल्पया चतुर्गुणया यासां मयवर्तः स्याद्रूपकते सा
विशोऽध्याः स्युः ३९ प्रयवर्तया लब्ध्या मूल करण्यो भवंति नाश्चापि
शेषविधिना यद्विना भवंति मूलं तदा तदसत् ४० करणी वर्गशेषोऽस्युः

३।२ एवंजाताः करण्यः २।३।५० प्राश्चभीष्टाक्षयान्तिकेतिजातामूलकर
 ण्यः क२क३क५नाक२क३क५० प्रथमरूपकतेः १०००० प्रमयो २४।४०
 स्तुल्यरूपारिपपास्योक्तवजातेमूलकरण्यो ८।२० प्रममहतीरूपा
 रिण्ट रूपकतेः ६४ शेषकरणी ६५ प्रपास्योक्तवजाते ५।३ एवंजाता
 करण्यः क२क३क५० प्राश्चभीष्टाक्षयान्तिकेतिजातामूलकरिण्यः क२
 क३क५नाक२क३क५ एवंबुद्धिमताः प्रवृत्तमपिजायते एवंपूर्वेर्ना
 यमर्थोविस्तार्योक्तः किंतु बालावबोधार्थममेवोक्तइति ० प्रथमवर्गक
 रिण्यपदिवाकरण्यारित्यायुक्तेरनियमेन करणीशोधने सतिमूल

र्धा तदा वर्गस्थ करण्यस्तथा पवर्त्नीः यथा स्वसंख्योदाहरणोक्ताः पू
 र्णाः भवन्ति - प्रथमवर्ग करणीषु यास्य पवर्त्तः कृतस्तथा यथा स्वोदाहरण
 स्म एव लब्धाः स्युः - प्रपवर्त्त करणी लब्धा चैकारवताश्चापीति ता
 एवोदाहरणोक्ता रावा पवर्त्त लब्धाः स्युः शेषविधिनेति शेषस्य पदे
 नेत्यादिना यद्विना - प्रथमवर्त्त लब्धानस्युः तदा तन्मूलं - प्रसत् - प्रथ
 मवर्ग करणी त्रितय इत्यादिना नियमे विना मूलग्रहणे मूलमस
 त्पमित्यत्रोदाहरणार्थमाह वर्गे यत्र करण्योदन्तेः ३२ सिद्धे २४
 गजैर्चर्जिता विद्वन् स्युः पदशमि स्युः पेताः किं मूलं ब्रूहि तस्य स्यात् ४९

पेरवश्यं भवितव्यं एककरण्यावर्गे स्वरूपेव द्वयोः सरूपेकाकर
 णीति स्वरूपातिस्त्रिभुवनस्वरूपां च षड्भुवनानां दशभुवनां च दशत
 तोद्वादीनां करणीनां वर्गेषु राकादि संकलितमिदानीं करणीरवंडा
 निसरूपाणि यथाक्रमेण स्युः प्रथमं युदाहरणं तावन्ति न भवन्ति
 दा संयोज्य योगकरणी विष्टे व्यतावन्ति कत्वा मूलं ग्राह्यमित्यर्थः
 वर्गे करणी चितये करणी द्वितयस्य तुल्यरूपाणि इत्यादि स्य
 षडिति प्रथमं उत्पन्नं तस्य मानयेव मितियाः उत्पन्नाः भविष्यन्ति ता
 सुयात्पास्ति करणी ह प्रथमा युदाहरणोक्ता सुयात्पास्त चतुर्गुणाका

३२
१६३०

प्रथमवर्गे करणी त्रितये इत्याद्या विनियमेनापि मूलग्रहोऽपि
 अनियमं विना मूलं दुष्टमित्यत्रोदाहरणार्थं आह वर्गे यत्र क
 रण्यसिद्धि विघ्नदुताशनेऽतुर्गुणितेः तुल्पादशसूयाठ्याः किं
 लं ब्रूहि तस्य स्यात् ४२ न्यासः सू १० क ६० क ५२ क १२ सूय कतेः
 १०० उक्तनियमेन करणी द्वय ५२, १२ मयास्य शेषस्य ३६ पदेन
 सूयाण्युत्तोनितानि १६, ४ प्रदे ८, १२ प्रनयोरल्पा मूल करणी
 २ म हती सूयाणि च तत्कतेः ६४ शेष करणी ६० मयास्य शेषस्य
 ४ पदेन सूयाणि च युत्तोनितानि १०, ६ तद्वर्गे ५, १३ रावंजातं मूलं क २

३२

न्यासः सू १० क ३२ क २४ क ८ अत्र वर्गे करणा इत्यादि नैव मूलग्रह
 हो करणी त्रितये करणी द्वयशोधनं विना शेषस्य पदभावात् रूप
 कतेः १०० करणी त्रय तुल्य रूपाणि विशोध्य शेषस्य ३६ पदेन ६
 रूपाणि १० युतो नितानि १६ ४ तद्वर्द्धे ८ १३ जाते मूल करणो क ८
 क २ तदिदं पदमसत् यतो स्पवर्गे यिं सू १० क ६४ अतः उक्तं व
 र्गे करणी त्रितये करणी द्वितयस्य तुल्य रूपाणि इत्यादि एवं ये
 षां करणी र्वंडानां योजे रूप कतेः शोधिते शेषस्य पदं लभ्यते
 तादृशानि करणी र्वंडानि कल्पयित्वा दाहुरणानि द्रष्टव्यानि ॥

३३

कै. ७०

या १२ शोधित करण्य ६०० प्रयवर्तः संभवतीति ज्ञातं मूलं क २८ क ३८ क ५८ दिदम
 प्यसत् यतो स्पवर्गेयं रू १० क २४ क ४० क ६० प्रत उक्तं प्रयवर्तेया लब्धा इ
 त्यादि प्रत्रा ल्पया चतुर्थ राया ८ शोधित करण्यो ८ ५६ १२ यवर्ते न लब्धे
 ११ ७ शेष विधिना त्वन्ये मूल करण्यो ५ १३ प्रयवर्गे षट् प्रभृतिषु
 करण्ये रवंडे ष्वे वजे वेति व्याप्तिं प्रदर्शयितुं उच्यते जाति कयोदाहरणमा
 ह चतुर्थ राः सूर्य तिथीषु रुद्र नागर्त बो यत्र कृतो करण्यः सविश्व
 रूपा वदत त्वदंते यद्यस्ति बीजे षट्पुताभिमानः ४४ न्यासः रू १३
 क ४८ क ६० क २० क ४४ क ३२ क २४ प्रत्र करण्ये षट्पुति स्मरणमिति

३३

क ३ क ५ तदिदं पदमसत् यतोऽस्य वर्ज्यं रू १० क २४ क ४० क ६० प्र
त उक्तमल्पया चतुर्गुणायासां प्रवर्तः स्यादिति प्रत्राल्पया चतु
र्गुणाया च विशेषित करण्योरयवर्तो न भवतीत्यशुद्धं यदं एवम
पि मूलग्रहणोऽग्निसनियमाभावे मूलमसदित्यत्रोदाहरणमायया
ह प्रष्टोषट्पंचाशत्पष्टिः करणीत्रयं कतोयत्र रूपेर्दशभिरु
पेतं किं मूलं ब्रूहि तस्य स्यात् न्यासः रू १० क ८ क ५५ क ६० शोधित
करण्योरयवर्तः संभवतीति म्रत्पा मूल करणी २ महती रूपानि
च पुनरेतेभ्यो जातं उक्तवत् करणी द्वयं ५१३ प्रत्राल्पया चतुर्गुणा

३४

वी०७०

रूपेषु प्रक्षिप्य जाना निरूप्याणि २३ सप्त करण्योर्ध्वे जातान् चतुर्गु
 णिता ८।८०।१६० एवं जातो वर्गः स्त २३ क ८ क ८० क १६० प्रस्माद
 जीमूल ग्रहणे रवंडत्रयमेवायाति प्रक्षिप्तलोकरणी चतुष्टयमिति
 योगकरणी विज्ञेया ननु प्रथमं वर्गं करण्यदिवा करण्योरित्या
 दिनानियमं विनैव मूल ग्रहां नोक्तमित्यतः प्राह ये रस्य मूला
 नथ नस्य नियमो नक्तसेषा मिदं दूषणमिति प्रथमं सर्वसाध्या
 रण्येन मूल ग्रहां मुक्तमिदानीं तावन्मानेण मूल ग्रहणे मूलाशुद्धि
 रिति स्वयं विशेष उक्त इति भावः नन्वदिष्टवर्गेऽप्युक्तविधिना तुम्

नियमपूर्वकं मूलं नायाति नायं वर्गः यद्दिनु नियमं विहाय मूलं ऽट
 स्यते तर्ह्यसत् तथा हि रूपकतेः १५५ करणी मयास्य ४८ उक्त
 वज्जातं मूले करणी द्वयं १२।१ पुनर्महती रूपारणीति १२ तत्क
 तेः १४४ करणी रवंडे क ६०।२०० प्रयास्योक्तवज्जातं मूले कर
 णी द्वयं १०।२ पुनरपि महती रूपारणीति तत्कतेः १०० क ३२ क
 ४४ क २४ प्रयास्योक्तवज्जातं करणी द्वयं ५।५ रवंजातं मूलं
 क ९ क २ क ५ क ५ तदिदमसत्मतोस्य वर्गीयं रूप १३ क ८ क २०
 क २० क ४० क ४० क १०० प्रवशतमिति करणामूललाभान्नमूलं १०

त्वल्पापि सूर्याणीति प्रकल्पनेऽपि यदि मूलं न लभ्यते तर्हि देवावर्गत्वं
 युक्तं प्रकृते तु रूपकृते २८२ करणी द्वय २००। ८० अथास्यास्य ९
 पदेन ३ सूर्याणि २७ युतो नितानि २०। २४० अर्द्धे २०। ७ जाते मूलक
 रण्योऽप्रचात्पया चतुर्धराया २८ शोधित करण्यो रयवर्त्तने
 भवतीत्येतावतान् मूलाशुद्धिः किं त्वल्पा सूर्याणीति प्रकल्पने
 मरुत्या चतुर्धराया ९ पवर्त्तनं भवेत्तस्मात्परिभाषिके मरुत्वेन स
 रूपेण प्रतरुवाचायेण वर्ज्यं करण्यस्तिथि विष्णुताश
 नेश्चतुर्धरायै रित्यस्मिन्नुदाहरणे निरूपितं यामूल करणीरूपा

लंनलभ्यते अथवादेतादृश वर्गीरां मूलापेक्षास्यानदा किंविधेयमित्य
त आह एवंविधेवर्गे करणी नामासन्नमूलकरणेनमूलान्यानी
यस्येषुप्रक्षिप्यमूलंवाच्यमिति तद्रूपसंख्याकाः करण्योमूलमि
त्यर्थः शेषेस्पष्टं कविदत्तायिरूपाणि इत्यत्रोदाहरणमुद्धीत्याह
चत्वारिंशदशीति द्विशतीतुल्याः करण्यश्चेत् सप्तदशरूपयुक्ताय
त्रकनौतत्रकिंपदं ब्रूहि ४५ व्यासः स्त १७ क ४० क ८० क २०० प्र
त्रलघुरवंडकशोधनपूर्वकं मूलग्रहणेनमहतीरूपाणीत्युक्तं
विधिनायदांमूलंनायातितथापिवास्तौवर्गइतिवक्तुमनुचितं किं
पि

३६

वी० (उ० कार्ययेन क्षिप्तो भाज्यहारो न तेन क्षेपश्चेत्तदुष्टमुद्दिष्टमेव ४६ परस्य
 रं भाजितयो र्ययोर्यः शेषस्तयोः स्यादयवर्त्तनं सः तेनायवर्त्तनवि
 तो ३ भाजितौ यो भाज्यहारो दृढ संज्ञकोस्तः ४७ मिथो भजेनौ दृढ भाज्य
 हारौ यावद्विभाज्ये भवतीह रूपं कलान्पद्योध्यस्तदधो निवेश्यः क्षेप
 स्तथांते खमुपांतिमेन ४८ स्वर्द्धे हते तं येन युते तदंत्यं त्यजेत्तु दुस्या
 दितिराशियुग्मं ऊर्ध्वो विभाज्येन दृढे गतः फलं गुणः स्यादपरो
 हरेण ४९ एवं ते देवात्र समापदाताः स्युः लब्धयश्चेद्विषमास्तदा
 नी यथागतौ लब्धिगुरो विशोध्यो स्वतक्षणाश्चेद्विषमिती च तेोस्तः ५०

लिप्रकल्पान्येकरणीखंडे साध्येते सामहती कल्पेत्पर्यः इति रावं
 कता परिभाषया प्रकते ल्याः १० मूलकरणीमहती ७ रूपाणि
 एतत्कतेः ४२ करणी ४ मया स्योक्तं वज्जाते मूलकरणे पो ५२
 रावं जातं मूलं क १० क ५ क २ प्रस्य सर्व नियम पर्व कत्वा च्युद्र
 ता भवति चास्य वर्जः सू १७ क २०० कट ० क ४० रावं मति न
 द्विरन्यदप्युह्यं इति श्री सकलागमाचार्यवर्य सकलादेवज्ञ सा
 र्वभौमश्री भास्कराचार्य विरचिते बीजगणिते करणीषु विधि
 प्रथमं कुट्टकः भाज्यो हरः शेषक श्राववर्त्यः केनाप्यदो संभवे कुट्ट

वं सामान्यतोऽवक्तुं क्रियोपयुक्तं बहुध्वचतुष्टयमुत्कानेकवर्गं समीकरणाप्रक्रियोपयुक्तं कुट्टकमाहुः कु
 को नामगुणकः हिंसा वाचकशब्देः सत्यं न भवति रासातलो रासः इत्यादिनां विरोधमायः कश्चिद्वा शिष्ये न
 रितः उद्दिष्टशेषयुतो नः उद्दिष्टहरणजक्तः सन्निशयो भवेत्स गुणकः कुट्टक इति द्वेभिर्व्यापदेशात् १२

तेनेवाभवेतां बहुधा गुरासी ५६ उदाहरणं एकविंशतियु
 तं शतद्वयं यदुगं जराकपेचमस्थियुक् पंचावेष्टितशतद्वयो
 द्दतं शुद्धमेति गुराकं वदाश्रुतं ५७ म्यासः भा२२९क्षे०६५ अत्र
 परस्परं भाजितयो रित्यादिना भाज्यो हारेणा हा०९५५ भक्तः
 शेषं २६ प्रमेन हारो भक्तः शेषं ९२ प्रमेन भाज्य हारक्षेपानय
 वर्त्तमानाः दृढाः भा९७क्षे५ दृढभाज्यभाजकयोः परस्परं भ
 क्तयोः फलान्मधो हारः ९५ धस्तदधः क्षेपंतदधः खं विन्यस्य
 जाता वली १७ प्रत्र उपांतिमेनानेन ५ स्वोर्ध्वे ७ हने ३५ प्रत्येन युते

भवतिकुट्टविधेर्युतिभाज्ययोः समपवर्त्तितयोरपियफलं अपिपुनर्यु
 तिभाजकयोगुणः सचभवेदपवर्त्तनसंगुणः ५१ गुणलध्वोः संग्रा
 ह्यधीमतातक्षरौकलं योगजेतक्षणाशुद्धे गुणासीस्तोवियोजजे
 ५२ धनभाज्योद्भवेतद्धवेतामृणभाज्यके हरतष्टेधनक्षेपेगुण
 लधीतुपूर्ववत् ५३ क्षेपतक्षणलाभाख्यालध्विशुद्धोतुवर्जिता अ
 धनाभागहारेणतष्टयोः क्षेपभाज्ययोः ५४ गुणः प्राग्बन्ततो
 लध्विर्भाज्याद्धनयुतोद्धतात् क्षेपाभावाद्यवायत्रक्षेपः शुद्धोहरोद्धतः
 ५५ क्षेपः शून्यं गुणस्तत्रक्षेपोहारहतः फलं दृष्टाहतस्वस्वहरेणायु

वी० उ०

बली

२१२२१५०

३८

एवं जातो दाहुरणसिद्धिः लब्धोऽगुणकश्च एवमिष्टगुणकेष्वपि ज्ञे-
 यं एवं सर्वत्र उद्देशकः शतं हतं येन युतं नवत्या विवर्जितं वा वि-
 हतं त्रिषष्ट्या निरग्रकं स्याद्ददमे गुणं तं स्पष्टं पटीयान् यदि कुट्ट-
 के सि ५८ न्यासः भाज्यः १०० क्षे २० प्रत्र प्राग्बजातो लब्धिगुणो ल ३०
 गुणः १८ प्रथवा भाज्य हारः ६३ क्षे यो दशभिश्च वृत्तितो जातो भा १० क्षे २०
 प्रत्र प्राग्बजाता बली ० ६३ ३० जातं राशिद्वयं ४५ प्रत्र लब्धयो विष ६६३
 मायत इदं राशिद्वयं ३३ ३० स्वतः क्षणाभ्या माभ्यां १० ६३ शुद्धं जातो
 धनक्षेपे लब्धिगुणो ३ १८ प्रत्र लब्धिः भाज्यक्षेपापवर्तनां केन १०

जातं १५ प्रथमनरुपांतिमेन ३५ स्वार्धे १५ ते ३५ अंतेन ५ युते ४० जातं
 शशि ३५ द्वयं ४० प्रथमोर्द्धावेतो दृढभाज्यहाशभ्याभाभ्यां ११ १५ तद्यो
 जातो ६५ प्रथम लक्ष्यः समाधत्त राव लक्ष्मिगुरो ल ६५ ५० प्रथम दृष्टा
 हत स्व स्वहरे रायुक्त इत्यादिना राके नेष्टेन जातो लक्ष्मिगुरो लक्ष्मि
 २३ ३० द्विकेन वा ४० ३५ त्रिके रावा ५७ १५ रावं बहुधा प्रयोदाह
 रणोक्ता लाघः क्रियते सद्यथा राकविंशतियुतं शतद्वयं २२ १५ दुरा
 मिति अनेन सिद्धि उराकेन ५५ हतं २२ ०५ इदं च वषष्टि ६५ युक्त जातं
 १९ ७० इदं च वर्जित शतद्वयो हतं २२ ५५ अर्द्धि प्रतिगन मिति लब्धि ६

३८

वी० उ०

द्वितीयोदाहरणो न्यासः । भा १०० क्षे २० । प्रज्ञस्तेये २० धनत्वं प्रकल्प
 क्षे ५० पूर्ववज्जातो लब्धि ६६३ गुरागो ३० । १८ इमो स्वतस्सराद्वय
 तः १०० । ५३ शुद्धो जातो वियेण जो लब्धि गुरागो ७० । ४५ एकेनेष्टे
 न १७० । १०८ द्विकेन वा २७० । १७९ इष्टवशादनेकध्या उद्देश
 कः यदुत्तराक्षयणमष्टिरन्विता वर्जिता च यदि वा त्रिभिस्ततः
 स्यान्नयो दशाहता निरग्रकान्तं गुरागो गुरागो कमेष्टयकवदम्भा
 सः । भा ५० क्षे ३० । प्रज्ञभाज्ये धनत्वं प्रकल्प प्राग्बत्साधितो धनभा
 ज्येष्ट ६९३ नक्षेये लब्धि गुरागो ५ । २३ अत्र लब्धयो विषमा यतरातो

उरिता जातो तावेव लधि उरोगे ल ३० उ १८ अथवा हरक्षेपौ नव
 भिरपवर्तितौ म्यासः । भा १०० क्षे १० । प्रत्र जाता वली १४ । जातो लधि उ
 रोगे ३० । २ प्रत्र उराकः । ६७ क्षेप हरपवर्तनां । १०० केन २ उरि
 तो जातो तावेव लधि उरोगे ३० । १८ अथवा भाज्य क्षेपौ दशभिर
 पवर्तितौ हरक्षेपौ च नवभिरपवर्तितौ म्यासः । भा १० क्षे १० । प्रत्र
 पूर्व वल्ली जातं राशिद्वयं । ३ । प्रत्र भाज्य क्षेप हरक्षेपा । ६७ पवर्तनां
 काम्यामां १० । १८ क्रमेण उरितं जातं तावेव लधि उरोगे ३० । १८
 प्राग्बदे केनेष्टे न जातो १३० । ८९ द्विकेनेष्टे न २३० । १४४ रावमनेकधा

साध्येतौ योगजौ भवतः तौ भाज्यभाजक इरात्वे स्वतस्सराक्षयतः
 विशोध्य इराभाज्योद्भवौ स्तः पुनः क्षेपस्पृष्टरात्वे तौ वेव इराभा
 ज्योद्भवौ स्वतस्सराभ्यां विशोध्य इराभाज्य इराक्षेपोद्भवौ स्तः
 प्रथवा भाजक इरात्वे तत्र धनत्वं प्रकल्प्य लक्षि गुरो साध्ये
 तौ स्वतस्सराभ्यां विशोध्ये तत्र भाजक इरात्वा लक्षि रेव इ
 रागता कल्पा कुतः भाज हारे पि चैवं निरुक्तमित्युक्तत्वात् पु
 नर्भाज्योभाजके वा इरागते परस्परभाजना लक्ष्यो इरागताः
 स्यात्प्याः किं ते न प्रयासेन तथा कृते सति भाज्यभाजकयोरेकस्मि

लक्ष्मिगुरो ५१२ स्वतस्त्रय दयतः ५०११३ शुद्धो जातो ५१११२
 नौ लक्ष्मिगुरो पुनः स्वतस्त्रय दयतः ५०११३ शुद्धो जातो इतरा
 भाज्ये धनक्षेपे लक्ष्मिगुरो ५१२ रातो पुनः स्वतस्त्रय दयतः ५०१
 १३ शुद्धो जातो इतरा भाज्ये इतराक्षेपे लक्ष्मिगुरो ५१११२ प्रन
 धनभाज्यो द्वे तद्वद्वेता इतरा भाज्यक इति मंदावबोधार्थं उक्तं
 अथ यथा योऽजितस्त्रयाः शुद्धे इत्यादिने वसिद्धिः स्यात् यतो इत
 रा धनयो र्योऽजिवियोऽराव अत एव भाज्यक्षेपा न्यतम इतरा
 त्वे वा युगपदेव उभयोः इतरात्वे तत्र धनत्वे नैव प्रकल्प्य लक्ष्मिगुरो

वी० उ० भाजकस्य इह रात्वा इह गता कल्या तथा कते तथा कते लक्षिगुरो
 २४ गुट एते स्वतस्तरा द्यतः १८।१९ विभुद्रो जातो धनभाज्ये रू
 एते ये लक्षिगुरो ल ४ गु ३ उदाहरणं येन संगुणिताः पंचत्र
 यो विंशति संयुताः वर्जिता वान्निभिर्भक्तानि रग्राः स्युः संकोश
 राः ६९ म्पासः। भा ५ क्षे २३। अत्र जातवल्ली १। पूर्ववज्जातराशि
 द्यं ४६। अत्र ह ६३। राभ्यां तदिते सति अ २३। धोराशो सप्तल
 भ्यंते २३। ऊर्ध्वराशो तु नवलभ्यंते ते न नव नग्राह्याः कुतः
 गुण लक्ष्योः समं ग्राह्यं धीमता तद्वरेण फलमित्यतः सप्तैव ग्राह्याः

न रागते इष्टाहते द्वौ शशीत्यादिना परोक्तसूत्रेण लब्धो व्यभिचारः
 स्यात् उदाहरणं प्रष्टादशगुराः केन दशाष्टावा दशो निताः शु
 द्वं भागं प्रयच्छन्ति सयजेकादशो विताः ६० व्यासः भा १८ क्षे १० प्र
 न भाजके धनत्वं प्रकल्प प्राग्बजातो लक्षिगुरो १४ १९ ८ प्रत्र
 लक्षिर्भाजकस्य इष्टात्वाद् दशागता कल्पा तथा कते जातो लक्षिगु
 रो १४ ८ एवं धनभाज्ये धनक्षेपे रू हरे जातो लक्षिगुरो ल १४
 गु ८ प्रयद्वितीयो दाहरणे व्यासः भा १८ ह १९ क्षे १० प्रत्र हारक्षेप
 यो धनत्वं प्रकल्प प्राग्बजातो लक्षिगुरो ल १४ गु ८ प्रत्र लक्षिः

बली
 ११११११०

४२

वी. ७०

५२

तुवर्जिताक्षेपतक्षरागलाभेन ७ योजलक्षिः ४ युता ११ जाते योजजे
 गुरागक्षी २११ मुद्रोतलक्षि १ क्षेपतक्षरागलाभेन वर्जिता इति ।
 जाते वि योजजे गुरागक्षी ११६० प्रनयन लक्ष्यं द्विगुणित स्वह
 राभ्यां ६११० युते जाते त राव वि योजजे गुरागक्षी ७१४ रावं सर्वत्र
 उदाहरणं येन पंचगुणिताः स्वसंयुताः पंचषष्टि सहिताश्च
 ते च वा स्य स्रयोदश हतानि रञ्जकास्तं गुरां गरा क कीर्तया
 मुने ५२ उदाहरण द्वये पि म्यासः । भापक्षे ० वा । भापक्षे ६५ । प्र
 नप्रथमोदाहरणे क्षेपाभावाद्भूम्यं ७१३ एः गुरा ७१३ कः ०

तथा कते जाते लक्ष्मि गुरो ल ११ गु २ इमो सत सहा दयतः ५॥
 ३ विष्णु द्वौ जाते इत्येते लक्ष्मि गुरो ६ गु १ नो यथा इष्टं द्विजि
 तं प्रकल्पते न स्वस्व हरा विमो ५॥ ३ गुणि ते जाते १०॥ ६० प्राभ्या
 तो वियोग लक्ष्मि गुरो ल ६ गु १ युतो जाते लक्ष्मि गुरो ल ४ गु ७
 राव निष्ट वशादने कथा एवं सर्वत्र अथवा हरत स्ते धनक्षेप
 इति न्यासः । भा ५ क्षे २ । बक्षी । १ । राशि द्वयं । ४ । अत्र भाज्य हाराभ्यां त
 दिते जाते गु १३ । एग सी २ । ३ । ४ एते स्वतः क्षराभ्यां ३ । ५ अद्वे जा
 ते वियोग जे गुणा द्वी १ । १ । १० प्रत्रक्षे यत क्षरा लामाठ्या लक्ष्मि गुद्वौ

५३

यो लभ्यंते ऊर्ध्वराशे तु षड्विंशत यो लभ्यंते ते न ग्राह्याः कुतः ३
 रा लघ्नो सप्तमं ग्राह्यं धीमता तद्वरं रोगफलमित्यतः पंचविंशत य
 एव ग्राह्याः तथा कते जातौ लघ्नि गुरो ५१० प्रतरा बोक्तं यच्च ह
 रो हतः क्षेपः शुद्धाति तत्र शून्ये गुराः क्षेपो हारहतः फलमिति
 एवं प्रथमोदाहरणे गुराक्षी ० १० राकेनेष्टेन वा १३ १५ द्विकेन
 वा २६ १० द्वितीयोदाहरणे च गुराक्षी ० १५ राकेनेष्टेन वा १३
 १० द्विकेन वा २६ १५ एवं बहुधा प्रथमस्थिरकुट्टकः क्षेपं वि
 शुद्धिपरिकल्प रूपं पथकृतयोर्ध्वे गुराकारलक्ष्यौ अभीक्षित

क्षेयो हारहतः फलमिति लब्धिः ० एवं प्रथमोदाहरणे गुरा लब्धी
 ०।०। द्वितीयोदाहरणे तु हरो हतः क्षेयः शुद्धतीति शून्यं गुराः
 क्षेयो हारहतः फलमिति ज्ञात लब्धिः ५ एवं द्वितीयोदाहरणे
 गुरा लब्धी ०।५ प्रथमा प्रथमोदाहरणे बली ॥ ३२० ॥ अत्रोपांतिमे
 न स्वोर्द्धे हते न्यादिना ज्ञातं राशिद्वयं ० इदं स्व ॥ ३२० ॥ हरा नष्टं जाते
 गुरा लब्धी ०।०। अत्र एवोक्तं क्षेयाभावे शून्यं गुराः क्षेयो हारहतः
 फलमिति एवं द्वितीयोदाहरणे बली ॥ ३२० ॥ ज्ञातं राशिद्वयं ॥ ३२० ॥
 स्व अत्र हराभ्यां ५।१३ तद्विते सति प्रयोगः ॥ ३२५ ॥ शेषं च विंशत ॥ ३२५ ॥

४०१ एते स्वहराभ्यां १५।१७ तद्ये जाते पंचक्षेपे गुराक्षी ५।६५। प्रथवादि
 तीयोदाहरणार्थं प्रथमोदाहरणो दृढभाज्यहारयोः शृणारूपक्षेपयो
 र्मीसः । भा० १७ क्षे० १ । अत्रक्षेपे धनत्वं प्रकल्प्या गुरुक्षी ७।८ एते स्वत
 क्षराद्वयतः ^{६९५} १५।१७ तद्ये जाते प्रथमोदाहरणो शृणारूपक्षेपे गुरा
 क्षी १०।११ एवं सर्वत्र अस्पृश्यगणिते महाभुषयोगः प्रथमतः किं
 चिदुच्यते कल्पाद्यशुद्धिर्विकलावशेषं पष्टिश्च भाज्यः कुदिना निहारः
 तज्जं फले सुर्विकला गुरास्तु लिप्ताग्रमस्माच्च कलालवाजं ६४ एवं
 तद्धर्ध्वं च तदाधिमासावमाग्रकाभ्यां दिवसारवीदोः प्रत्रशुद्धिशब्देन

क्षेपविशुद्धिनिघ्ने स्वरुतस्तेभवतस्तयोस्ते ६३ प्रनक्षेपं
 नामधनक्षेपं विशुद्धिनाम जराक्षेपं उभयमपिरूपप्रकल्पन
 योये गुणकारलव्यी ॥ प्रभीक्षितक्षेपविशुद्धिनिघ्ने नाम ज
 भीक्षितेन दृष्टेन धनजराक्षेपेन निघ्ने स्वरुताभ्यां नाम स्वस्व
 तक्षराभ्यां तस्ते तयोर्नाम दृष्टधनरक्षेपयोस्ते गुणकारल
 वीभवतः ॥ प्रत्रोदाहरणार्थं प्रथमोदाहरणे दृढमाज्यहारयोः
 रूपक्षेपे न्यासः ॥ भा १७ क्षे १ ॥ प्रत्रोक्तवदुगाक्षी ७ ॥ चरते प्र
 भीक्षितक्षेपार्थे ॥ ६१ १५ ॥ दृष्टेन पंचमेन क्षेपे गुणिते जाते ३५ ॥

५५

त्रि २

वै५७०

एभाज्यः कुदिनानिहारः एवं सति ये गुरालधौतत्रकलं गतमगणः
 गुरोः ५ हर्गणः स्यात् इति प्रस्योदाहरणं प्रज्जाध्याये एवं कल्पाधि
 मासाः भाज्यः रविदिनानिहारः अधिमासशेषं शुद्धिः तत्र लक्ष्येण
 ताधिमासाः गुरो गतारविदिवसाः एवं कल्पावमानि भाज्यः चंद्रदि
 वसाहारः प्रवमशेषं शुद्धि रितिकलं गतावमानि गुरो गताश्चा
 द्रदिवसाः प्रत्रमंतप्रतीत्यर्थं कल्पितानि कल्पकुदिनानि १९५
 हभगणाश्च कल्पिताः ९ प्रहर्गणः १३ प्रत्रकल्पकुदिनैः कल्प
 भगणास्तदाहर्गणानुलेपैः किमिति त्रैराशिकेन १९५ १९५ १९३ युचर

५५

६२ नृराक्षेपः ५५ प्रस्यार्थं स्वयमेव विवक्ष्यति ग्रहस्य विकलावशे
 भाद्रहागं रायोरा नयनं तद्यथा तत्र षष्टिर्भाज्यः कुदिनानिहारः
 विकलावशेषं शुद्धिरिति प्रकल्प्य गुराक्षीसाध्ये तत्र लब्धिप्रमिताः वि
 कलाः स्युः गुराभितं कलाशेषं एवं कलाशेषं शुद्धिः षष्टिर्भाज्यः कु
 दिनानिहारः एवं सतिये गुराक्षी तत्र लब्धिः कलाः गुराभाजशेषं
 भाजशेषं शुद्धिः त्रिंशद्भाज्यः कुदिनानिहारः लब्धिः भागाः गुराक्षी
 शेषं तद्राशि शेषं शुद्धिः द्वादशभाज्यः कुदिनानिहारः एवं सतिये
 गुराक्षी तत्र कलं राशयः गुराभाजशेषं तद्गुराक्षी शेषं शुद्धिः भाज

४६

वी०७०

गुरो १०।३ इमो स्वतक्षरागच्छुद्धो जातो रराक्षे ये लक्षि गुरो ५०।१५ प्र
 त्रलक्षिः कलाः ५० गुरो १५ भागशेषं तद्भागशेषं शुद्धिरिति त्रिंशद्भा
 ग्नाः कुदिनानि हार इति भागार्थं कुट्टके न्यासः । भा ३० क्षे १६ । प्रत्रक्षे
 पंधनं प्रकल्पोक्तं वल्लक्षि गुरो २६ । १७ । प्रत्रलक्षि १७ यो विषमा
 यतरातो स्वतक्षरागच्छतः ३०।१५ शुद्धो जातो धनक्षे ये लक्षि गुरो
 ४।२ रातो पुनः स्वतक्षरागच्छतः ३०।१५ शुद्धो जातो रराक्षे ये १६ लक्षि
 गुरो २६ । १७ । प्रत्रलक्षि भागाः २६ गुरो राशि शेषं तद्भाशि शेषं शुद्धिः
 द्वादश भाग्यः कुदिनानि हारः इति राश्यार्थं कुट्टके न्यासः । भा १२ क्षे १७ । प्र
 १७

४६

चक्रहृतोदिनसंचयः कहरहृतोभगणादिकलंग्रहः इत्यनेनसि
 द्धोभगणादिग्रहः ६।१।२।६।५०।३९ विकलापय्यंतं विकलाशे
 षं च ९९ प्रस्मादिलोभगत्पाकल्पायशुद्धिर्विकलावशेषमिमा
 दिनाग्रहोहर्गणश्चनीयते अत्रकुट्टकार्यन्यासः। भा६० क्षे९९। प्र
 नवली। ३। जातं राशिद्वयं २०२ तद्वरगे जाते लक्षिगु ६९५ शो १२५
 ६। १२ मे ६९ स्वतक्षरागुष्टुद्वे ६६ जाते इराक्षेपे लक्षिगुरोच ३९।
 ९० प्रत्रलक्षिर्विकलाः ३९ गुराः कलाशेषं ९० इदं कलाशेषं शुद्धि
 रिति कुट्टकार्यन्यासः। भा६० क्षे९०। प्रत्रक्षेयं धर्मं प्रकल्पोक्तवत् लक्षि
 ६९५

१७

बी. ७०

५७

षष्ठासप्तशतशेषेयसरावराशिः दशाहतः स्याद्विहतस्त्रिषष्ट्या चतुर्द
 शाग्रे वदराशिमेनं ६७ प्रत्रगुरो कं भाज्यः १५ प्रत्रयोरे कं ११४।
 शुद्धिनीमज्ञराक्षेपं २९ त्रिषष्टिभाजक इति कुट्टके न्यासः । भा १५ क्षे २९।
 प्रत्रधनक्षेपं प्रकल्प भाज्य हरक्षेपानां त्रिभिश्च वर्तनं कृत्वा १५६३
 अवलब्धिगुरो २।७ इमे स्वतत्क्षराष्ट्रुद्धौ जाते इराक्षेपे २९ लब्धिगु
 रो ३।१४ प्रथमेव गुराको राशिरिति राकेनेष्टेन वा १८७७ द्विकेन वा
 ३३।१४० रावमिष्टवशादनेकधा प्रत्रयो गुराकः सरावराशिरिति ज्ञेयं इति
 श्रीभास्कराचार्यविरचिते बीजगणिते कुट्टकाध्यायः ॥ प्रथमं प्रकृतौ सूत्र

रावमनेकवर्णप्रक्रियोपयुक्तं कुट्टकमुत्केदनीमनेकवर्णमध्यमाहरणोपयुक्तं वर्गप्रकृतिनिरूपयति १
 वर्गः प्रकृतिर्यत्रेति वर्गप्रकृतिः यतोऽस्य गणितस्य यावदादिवर्गः प्रकृतिः यद्योयावदादिवर्गेषु प्रकृतिभूता
 दं कादिदं गणितं प्रवर्तत इति वर्गप्रकृतिः ९८

त्राप्युक्त वल्लभिगुरो १॥३॥ प्रत्रलक्षिमिनोराशिः १ गुरोभगराशे
 धंतद्रुगराशेधंशुद्रिः कल्पभगराः भाज्यः कुदिनानि २॥२॥ हरइ
 तिगतभगरागनयनार्थकुदृकेन्यासः ॥ भा२॥ दो३॥ प्रत्राप्युक्त
 वज्जातो लक्षिगुरो ६॥१३॥ प्रत्रलक्षिज ॥ ६॥१५॥ तभगराः ६
 गुरो हर्गराः २३ इत्यनेन सिद्धो भगरादिग्रहः ६॥१॥२६॥ ५०
 ३१ भिन्नकुदृकेस्तत्र राको हरश्चेदुराको विभिन्नो तदा गुरो
 कं पारिकल्पभाज्यं प्रजे कपनं कृतं उक्तवच्यः संज्ञितसं
 जः स्फुटकुदृको सो ६५ उदाहरणं कः पंचनिधो विद्वत्सि

दुस्सः सुस्मेतदापदे ७२ यदा इष्टवर्गदुस्सः सेपस्तदापदेपि इष्टदुस्मे इति
 । इष्टवर्गप्रकृत्योर्वादि वरंते नवाभजेत् द्विष्टुमिष्टं कनिष्ठं तत्पदं स्या
 देकसंयुतौ ७३ ततो ज्येष्ठमिष्टमंत्यं भावनातस्तथेष्टतः । प्रत्रयथा
 भावनातः प्रातंत्यं तथेष्टतः प्रातंत्यं ज्ञेयमिति उदाहरणं कोवर्गो
 षट् तः सैकः कतिः स्याद्दशकोच्यतां एकादशाशुणः कोवावर्गः
 सैकः कतिः सरवे ७४ ग्यासः प्रकतिः चक्षेपकः ७५ प्रत्राभीष्टं द्रुस्व
 मूलं प्रकल्पितं रूपं ७६ प्रस्पवर्गः ७७ प्रकतिशुणः च रूपेण युतो ७८
 स्पमूलं ७९ तत् ज्येष्ठमूलं क्रमेण ग्यासः क ७९ ज्ये ३ क्षे १ एषामध

चतुष्टयं ॥ इष्टं द्रुस्वं तस्य वर्ज प्रकृत्या सुखो युक्तो वर्जितो वा स येन मूलं द
 द्याक्षेपकं तं धनं र्गं मूलं तच्च ज्येष्ठमूलं वदंति ६८ द्रुस्वं ज्येष्ठक्षेपकान्त
 स्य तेष्वां तान ममान्या धो निवेश्य क्रमेण साध्या ज्येष्ठो भावनाभिर्वह्निम्
 तान्तेष्वां भावना प्रोच्यते तः ६९ वज्राभ्यासो ज्येष्ठलाघोस्तदेवंपद्रुस्वं ल
 घोराहतिश्च प्रकृत्या सुखा ज्येष्ठाभ्यासयुक् ज्येष्ठमूलं तत्राभ्यासः क्षेप
 योः क्षेपकः स्यात् ७० द्रुस्वं वज्राभ्यासयोरंतरं वा लघोर्वातोयः प्र
 कृत्या विनिधुः धातोयश्च ज्येष्ठयोस्तद्विद्योगो ज्येष्ठं क्षेपो नापि च क्षेप
 धातः ७१ इष्टवर्जहतः क्षेपः क्षेपः स्यादिष्टभाजिते मूले ते स्तोत्रवाक्षेपः

४२

एवं बहुनिमूलानि प्रथवा कनिष्ठमूलं रूपद्वयं प्राकल्पितं क२
 ० प्रस्पवर्गः प्रकतिरुतः चतुः शेषयुतो मूलं ज्येष्ठं ६ क्रमेशाभ्या
 सः क२ ज्येष्ठं ४ इक्षितवर्गविहृतः शेषरुति रूपं शेषार्थं कल्पि
 तमिष्टं रूपद्वयं २० प्रस्पवर्गहृतः शेषो लब्धं शेषः १ इष्टद्वयेन
 हते मूले जाते रूपशेषमूले क१ ज्येष्ठं ३ शेष १ राभ्यो भावनाभिस्तामे
 व मूलानि भवन्ति द्वितीयोदाहरणे न्यासः प्रकतिः ११ शेष १० प्रत्ररू
 पं इष्टं कनिष्ठं १ तद्वर्गः प्रकतिगुणो द्विरूपो नो मूलं ज्येष्ठं ३ यथा
 क्रमं समासभावनार्थं न्यासः प्रकतिः ११ | क१ ज्येष्ठं ३ शेष २ | समावनया

क१ ज्येष्ठं ३ शेष २

४२

सा न्यसेदिति भावनार्थन्यासः प्रकृतिः ८ क १ ज्ये ३ क्षे १ अत्र वज्रा
न्यासो ज्येष्ठ लक्ष्मो स्ते देव चंद्र स्वमिति प्रथम क १ ज्ये ३ क्षे १ कनिष्ठ

द्वितीय ज्येष्ठ योरभ्यासः प्रथम ज्येष्ठ द्वितीय कनिष्ठ योरभ्यासः
३ प्रनयोर्युतिः ६ रुसं भवेत् लक्ष्मोर्ध्वतः प्रकृति हर्तैः ८ ज्येष्ठ
योर्ध्वतेन ९ युतः १७ ज्येष्ठ पदं भवेत् क्षेपयोर्ध्वतः क्षेपः क्रमे
रभ्यासः क ६ ज्ये १७ क्षे १ राभ्यो भावनार्थमिर्वहनिमलानि साध्या
मि इति पूर्व कनिष्ठ ज्येष्ठ क्षेपकेः सह राभ्यामसम भावनार्थन्यासः

प्रकृतिः ८ क १ ज्ये ३ क्षे १ सप्तम भावनया जाते मूले क २०४ ज्ये ५७ क्षे १
क ६ ज्ये १७ क्षे १ अष्टम भावनया जाते मूले क ३५ ज्ये ९३ क्षे १ सप्तम भावनार्थन्यासः
क ६ ज्ये १७ क्षे १

५०
वी०३०

मनंतमूलानि अथवाहस्व वज्राभ्यासयोःंतरमितिभावनाथं
 व्यासः प्रकृतिः ११ क३ ज्ये १० क्षे १ प्रंतरभावनायाजातेमूले
 १ ज्ये ६ क्षे १ रावमने क६ ज्ये ३९ क्षे १ कथाइष्टवर्गप्रकृत्योर्ध
 द्विवरंतेनवाभजेदित्यादिनापक्षांतरेण रूपक्षेपपदाभ्यां पु
 नः पुनः समासभावनांतरभावनाभिर्निलान्यनंतानि भवंति त
 यथा प्रथमोदाहरणे रूपत्रयमिष्टं प्रकल्प इष्टवर्गप्रकृत्योर्ध
 द्विवरमिति अथोक्तकरणेन जातं कनिष्ठं क६ प्रस्पवर्गीस
 कृतिः इपयुतामूलं ज्येष्ठं १ तथाचपंचकेनेष्टेन जातं कनि

गुणा

जाते मूले क ६ ज्ये २० क्षे ४ इष्टवर्जहतः क्षेप इत्यादिना रूपद्वयमिहं
 प्रकल्पजाते रूपक्षेपमूले क ३ ज्ये १०० प्रतः समभावनया जाते मू
 ले ६० ज्ये १२५ क्षे १ रावमत्र भावनया शादानंत्यं प्रथवारूपपं
 चकक्षेपे मूल क १ ज्ये ४ क्षे १ समभावनया जाते पंचविंशतिक्षे
 पमूल क ८ ज्ये २७ क्षे २५ इष्टवर्जहतः क्षेप इति पंचकमिहं
 प्रकल्पजाते रूपक्षेपमूल क ६ ज्ये ३५ क्षे ११ प्रनयोः पूर्वमूलाभ्या
 माभ्यां ३१९० सह भावनार्थं न्यासः प्रकृतिः ११ क ३ ज्ये १० क्षे १
 समासभावनया जाते मूल क १६९ ज्ये ५३४ क्षे १ राव क ६ ज्ये ३५ क्षे १

वी. ७० यात्राज्यप्रक्षेपभाजकाद् कत्वा कल्पोऽग्रास्तत्र तथा प्रकृतितश्च
 ते ७५ गुणावर्जं प्रकृत्योनेऽथ बालपंशेषकं यथा तत्तुक्षेपहतं क्षे
 पो व्यस्तः प्रकृतितश्च ते ७५ गुणा ल्लाघिः पदं रुस्वं ततो ज्येष्ठम
 तोऽसकत् तत्का पूर्वपदक्षेपांश्च क्रवालमिदं जगुः ७७ चतु
 र्द्विकयुता वेवमभिन्ने भवतः पदे चतुर्द्विक्षेपमूलाभ्यां रूपक्षेपा
 कार्यतिशेषं ३ र्धभावेना ७८ उदाहरणं कासप्तषष्टिगुणिता कतिरेकयुता
 कांचेकषष्टि निरुता च सरवेसरूपा स्पामूलदायदिकतिप्रक
 तिनिर्माणं त्वच्चेतसि प्रवदता तत्ता लतावत् ७९ द्रुस्य ज्येष्ठपद

तत्र वक्रकतिष्टज्येष्टक्षेपाः साध्याः रावमसकं प्रचायोः रातद्रिगतचक्रवालमिति ज
 २७ प्रतो ज्येष्ट ३३ प्रनयो पूर्वमूलाभ्यामाभ्यां ५१ स हसमा
 सभावनया जाते मूले ३५ १०५ प्रयवोत्तरभावनया जाते मूले
 ३५ ५९ एवं द्वितीयोदाहरणे प्रकति १९ रूपत्रयेने
 तेन जाते जाते मूले ३१ १० प्रयवा दृष्टवर्ग प्रकत्योर्पि द्विवरं
 तेन वा भजेदिति सूत्रेण पंचकेने तेन जाते मूले क ५ ज्ये १८ अ
 नयोः पूर्वमूलाभ्यां क ३ ज्ये १० स हभावनया जाते मूले क १०४ ज्ये ३५
 अंतरभावनया जाते मूले क ५ ज्ये १५ रावमनंतमूलानि एकदि
 चतुःक्षेपसाध्यनायचक्रवालकैरस्य सूत्रं इत्यज्येष्टपदक्षे

हं रुस्वमलं प्रकल्पितं रूपं १ प्रस्यवर्गा १ त्रकनि ६ ७ गुरा ६ ७ इय
 त्रैयमपास्य ६४ मलं ८ ज्येष्ठं क्रमेण न्यासः क १ ज्येष्ठं ३ ३ प्रत्र
 रुस्वभाज्यं क्षेपं भाजकं ज्येष्ठं क्षेपं च प्रकल्प्य कु हकार्यन्यासः भा १ क्षे ८
 प्रत्र हरे धर्मत्वं प्रकल्प्य जाता वल्ली ॥ ८ ॥ जातं राशिद्वयं ॥ ८ ॥ प्रत्रो ह ३
 द्वौ विभाज्येनेति गुरालक्षिसमं ग्रा ० स्यमित्यादिना च जातौ लक्षिगु
 रौ ल ० गु ८ प्रत्रुत धयो विषमायत रातौ लक्षिगुरेणो स्वतक्षरा
 द्यतः ७७ द्वौ तत्र हरो दु शो ८ नष्ट द्यतीति हर राव गुरा ७७ द्वौ जातौ
 लक्षिगुरेणो ल १ गु ५ प्रत्र हरस्पष्टरात्वा लक्ष्येः जरात्वं ल १ गुरास्या

क्षेपाद्भाज्यप्रक्षेपभाजकान्कत्वा तत्रगुणकस्तथाकल्पः य
 थाकुट्टकसिद्धगुणवर्गेप्रकल्पेनेऽथवाप्रकृतितश्चुते सतिगु
 णकतेः सकाशाद्वेषमत्तं स्यात्तथाकल्पः तत्तुशेषं कनिष्ठं
 न्ति स्येन पूर्वक्षेपेन हनं सत्क्षेपः स्यात् गुणवर्गेप्रकृतित
 श्रुते सति सक्षेपो व्यस्तो नाम धनो ह्त्तुगो ह्त्तुगो धने ज्ञेयः सक्षेपो
 कनिष्ठं यन्तो स्यात्तथाः कुट्टकसिद्धगुणकस्तथाधिः द्रुस्वपदं प्र
 कल्पनाभ्यां कनिष्ठताभ्यां कनिष्ठक्षेपाभ्यां मितिततो ज्येष्ठं सध्य
 नेवमसकृत् प्रथमप्रथमोदाहरणे न्यासः प्रकृतिः ६० प्रनामी

धर्मक ५० प्रस्यवर्ग २५ प्रकति ६७ गुरासु द्विर्युतात्मलं ज्येष्ठं ४९
 क्रमेणान्यासः क ५ ज्येष्ठ ४९ क्षे ६ पुनरेवां प्रावत्कुट्टकार्येन्यासः भा ५ क्षे ४९
 प्रत्रवल्ली ११ जातं राशिद्वयं ४९ प्रत्रोद्धो विभाज्येत्यादिना गु १६
 रा लक्ष्मिः ४९ समं ग्राह्यानि ४९ त्यादिना च जातो लक्ष्मि गुरो ल १९
 गु ५० प्रस्यगुरास्यवर्ग २५ प्रकति ६७ श्रुतेशेषं ४२ गुराकते
 २५ रत्नं न स्यादतो रूपमिदं प्रकल्प इत्याहते त्यादिना जातो लक्ष्मि
 गुरो ल १६ गु १९ गुरास्यास्यवर्ग १२९ प्रकत्योने शेषं ५४ गु
 रावर्ग दल्पमिदं पूर्वक्षेपेण हतं लक्ष्मि क्षेपः ९ लक्ष्मिः स्वयं १६

स्य पं वर्ज २५ प्रकृति ६७ श्रुतेशोषं ४२ गुराकतेः सकाशादल्पं न
 स्यादतो रूपचतुष्टयमरानिष्टं प्रकल्प इष्टा हतस्वस्वहराभ्यां ४
 १२ लक्ष्मि गुरो २ गुपं प्रतो जातो लक्ष्मि गुरो ल पं गु ७ गुरास्यास्य
 वर्ज ४२ प्रकृति ६७ श्रुतेशोषं १८ गुरा ७ कते ४२ रत्ननिदं २८
 कनिष्ठ पंक्तिस्थ पर्वक्षेपेण ३ हतं लक्ष्मं क्षेपः ६ प्रयं गुरा वर्ज
 प्रकृति ७ श्रुते व्यस्त इति जातो धनक्षेपः ६ गुरा लक्ष्मिः ह्रस्वपदं
 क पं प्रस्पधनत्वे जगत्वेना इष्टं ह्रस्वतस्य वर्जः प्रकल्पासुमेय
 को वर्जितो वा सयेनेत्यादावुत्तर कर्मणि न कश्चिद्विशेषोस्तीति जातं

ग्रस्यवर्गीत्युक्तिगुणद्रूपद्वयो नामूलं ज्येष्ठं २२१ क्रमेण व्यासः क २७
 ज्ये २२१ क्षे २० अथानमोस्तुत्यभावगार्थं व्यासः । क २७ ज्ये २२१ क्षे २० भावन
 याजाते चतुःक्षेपमूले क १९८३४ ज्ये ८७ ६८ ४ क्षे क २७ ज्ये २२१ क्षे २० ४-अ
 त्रसूयद्वयमिष्टं प्रकल्प्य इष्टवर्गहतः क्षेप इत्यादिना जाते सूपक्षेपमूले
 क ५८६७ ज्ये ४८८४ २ क्षे १० अथोदाहरणे कालावः क्रियते सयथा
 काकतिरिति ग्रस्यकनिष्ठ ५८६७ कतिः ३५६०५०८२५ इयं सप्तषष्टि
 गुणिता २३८५५४०८६३ एकमुक्ता २३८५५४०८६४० प्रत्याः मूलं
 ४८८४२ लभ्यत इति जातोदाहरणसिद्धिः अथ द्वितीयोदाहरणे व्यासः

प्रस्यवर्गीप्रकृतिगुणान्नवभिर्धनाम्नलं ज्येष्ठं १३१ क्रमेणान्या
 स३ क १६ ज्ये १३१ क्षे २ प्राग्बलुकुदकेन्यासः । भा १६ क्षे १३१ । प्र-त्र
 वली । १ । स्वतस्तराद्वयाद्भुद्रो जातो लक्षिगुणो ६ ३ ल ११ गु २
 गुण ११ । स्यात्प्रस्यवर्गे ४ प्रकृतिन ६ ७ श्रुतेशेष ६३ गुणवर्गाद
 ल्पेन १३ । स्यादतो रूपमिदं प्रकल्प्य दृष्टे त्यादिना जातो लक्षि
 गुणो १३ । ल २७ गु १ गुण स्यात्प्रस्यवर्गे ४ २ प्रकृतिन श्रुतेशेष
 १८ गुणवर्गादल्पमिदं पूर्वक्षेपेण २ ह्यंतलक्षक्षेपः २ गुण
 वर्गे प्रकृतिन श्रुते व्यस्त इत्ययं शृणक्षेपः २ लक्षिकनिर्णयदक २७

५५
 वी. ७. ^{इदं} तेशेवं १२ पूर्वक्षेपेण ३ भक्तं जातः क्षेपः ४ गुणवर्गप्रकृतिश्रुते
 व्यसं इति स्वरगक्षेपः ४ लक्षिः ५ कनिष्ठपदं ५ प्रस्पवर्गात्प्रक
 गुणाच्चतुस्तुनामूलं ज्येष्ठं ३९ क्रमेण न्यासः क ५ ज्ये ३९ क्षे ४० प्र
 नयोस्तुल्यभावनाय न्यासः क ५ ज्ये ३९ क्षे ४० अनयोस्तुल्यभावन
 याजाते मूले क ३९ ज्ये ३० ४६ क ५ ज्ये ३९ क्षे ४० क्षे १६ प्रनयोः पुनः
 स्वरारूपचतुष्टयक्षेपपदाभ्यां सह समासभावनाय न्यासः क ३९ ज्ये ३० ४६
 भावनया जाते मूले क ३० ४६ ज्ये २२ ७७ ४४ क्षे ६४ प्रत्ररूपाय क ५ ज्ये ३९ क्षे ४०
 कनिष्ठं प्रकल्पदृष्टवर्गहतः क्षेप इत्यादिना जाते रूपशुद्धिमूले क

प्रकृतिः ६१ प्रजाभीष्टं ह्रस्वं प्रकल्पितं रूपं १० प्रस्यवर्गी २ प्रकृति ६१
 गुणादूपनययुता ६४ मूलं ज्वेष्टं ८ क्रमेण न्यासः क १ ज्वे ८ से ३
 एषां प्राग्बलकुट्टकार्थन्यासः [भा १ से ८] १० प्रत्रहरतष्टे धनक्षेप इति न्या
 सं कत्वा तत्र तद्धिगुणानाम् [६३] य ल ० गु २ तत्र तद्धि वैषम्यात् स्व
 तक्षरा द्वयाष्टुद्धोक्तत्वाक्षेपतक्षरा लामा कृता तद्धिरिति च कृते जा
 नो लद्धिगुरो ल ३ गु १ प्रस्यगुणस्य वर्गे २ प्रकृतेः शोधितेशेषं ६१
 गुणवर्गी दत्तं न स्यादिति रूपद्वयमिष्टं स्त २ प्रकल्प्य इष्टाहतेत्या
 दिना जानो लद्धिगुरो ल ५ गु ७ प्रस्यगुणस्य वर्गे ४२ कृतेः ६१ शोधि

निगुणो नाम प्रकृतिर्यदि वर्ज्यो गतुल्या न भवेत्तर्हि तद्रूपशुद्धावुदाहर
 णं खिलोद्विष्टं ज्ञेयं खिलं नाम दुष्टं च तदुद्विष्टं च खिलोद्विष्टं चेदुरो रूपक्षे
 पे गुणो नाम प्रकृतिर्यदि कयोश्चिदं कयोर्वर्ज्यो गतुल्या न भवेत्तदेवं विधे
 प्रखिले नाम शुद्धे उदाहरणो प्रकृतौ ययोरं कयोर्वर्ज्यो गतुल्या प्रकृतिस्तयोर्व
 र्जयोर्मूलाभ्यां द्विधा रूपं भाजितं सत्तद्विधा रूपं च यदं नाम कनिष्ठपदं स्या
 त् तत इति नाम्नां द्विधोत्पन्न कनिष्ठाभ्यां रूपविशोधने नाम शृणारूप
 क्षेपे पूर्ववद्विष्टं रूपं मित्पादिना ज्येष्ठे मूले साध्यते रूपविशोधने नाम
 शृणारूपक्षेपे कनिष्ठज्येष्ठे पदे स्त इति अत्र प्रथमोदाहरणोद्विष्टं कनिष्ठ

प्रकृतिः ६१ प्रज्ञाभीष्टं ह्रस्वं प्रकल्पितं रूपं १० प्रस्यवर्गी २ प्रकृति ६१
 गुणादूपनययुता ६४ मूलं ज्येष्ठं ८ क्रमेण न्यासः क १ ज्येष्ठं ८ से ३
 एषां प्राग्बलकुट्टकार्यन्यासः [भा १ से ८] प्रज्ञाहरतष्टे धनक्षेप इति न्या
 संकत्वा तत्र लक्षिगुणावामी ६३ य ल ० गु २ तत्र लक्षिवैषम्यात् स्व
 तक्षरा द्वयाप्युद्भोक्तत्वाक्षेपतक्षरा लामा कृत्वा लक्षिरिति चकृते जा
 नो लक्षिगुरो ल ३ गु १ प्रस्यगुणस्य वर्गे २ प्रकृतेः शोधितेशेषं ६१
 गुणवर्गीदत्तं न स्यादिति रूपद्वयमिष्टं स्त २ प्रकल्प्य इष्टाहतेत्या
 दिना जानो लक्षिगुरो ल ५ गु ७ प्रस्यगुणस्य वर्गे ४२ कृतेः ६१ शोधि

५६
वी. ७०

५६

ति गुरो नाम प्रकतिर्यदि वर्ज्यो गतुल्य भवेत्तर्हि तद्रूपशुद्धावुदाहर
णं खिलोद्विष्टं ज्ञेयं खिलं नाम दुष्टं च तदुद्विष्टं च खिलोद्विष्टं वेदुरो रूपक्षे
पे गुरो नाम प्रकतिर्यदि कयोश्चिदं कयोर्वर्ज्यो गतुल्य भवेत्तदेवं विधे
अखिले नाम शुद्धे उदाहरणे प्रकृती ययो रं कयोर्वर्ज्य तुल्य प्रकृतिस्तयोर्व
र्जयोर्मूलाभ्यां द्विधा रूपं भाजितं सत्तद्विधा रूपं च पदं नाम कनिष्ठपदं स्या
त् तत इति नाम्नां द्विधोत्पन्न कनिष्ठाम्नां रूपविशोधने नाम शृणारूप
क्षेपे पूर्ववद्विष्टं रूपमित्यादिना ज्येष्ठे मूले साध्येते रूपविशोधने नाम
शृणारूपक्षेपे कनिष्ठज्येष्ठे पदे स इति अत्र प्रथमोदाहरणो द्विकत्रिक

५६

३८०५ ज्ये २८७१८ क्षे ९० प्रनयो सुत्य भाव नया जाने मूलो क २२६९५३५८० ज्ये
 ९७६६३९८०४८ क्षे ९० प्रतः पुनर्भाव नावशादाने त्वं प्रयोदाहरणोक्तालापः
 का कतिरित्यस्य कतिष्ठस्य २२६९५३५८० कृतिं कत्वा प्रकृत्या गुराणि
 त्वामूलमायाति जातोदाहरणोक्ता सिद्धिः स्त्रं रूपशुद्धौ खिलोद्विष्टं वर्ग
 यो गो गुरो न चेत् प्रखिले कति मूलाभ्यां द्विधा रूपं विभाजितं ८० द्वि
 धा रूपं पदं ज्येष्ठं ततो रूपविशोधने पूर्ववद्वा प्रसाध्येते पदे रूपविशो
 धने ८९ उदाहरणं त्रयोदश गुरो वर्गे निरेकः कः कतिर्भवेत् को
 वाष्ट गुरितो वर्गे निरेको मूलदोषद ८२ रूपशुद्धौ नाम गुरो रूपक्षेपे स

५१

54

५१

योर्वर्जयोगः १३ प्रतः प्रथमं द्विकेन रूपं हतं जातं रूपं शुद्धौ कनिष्ठ
पदं ३ प्रस्पवर्गा २ प्रकृति १३ गुरा १३ इपेरा १ सहस्रमष्टेदीकत्यो

१३ ४ नोमूलं ज्येष्ठं ३ क्रमेण व्यासः क १ ज्ये ३ क्षे १ प्रत्रतुल्यभावना

व्यासपवर्ति या जाते मूलो क ३ ज्ये १ क्षे १ पुनरस्य रस्य रस्य रस्य पांच भावना व्या
सः क १ ज्ये ३ क्षे १ भावने या जाते क ३ ज्ये ३ क्षे १ हरो हते जाते प्र

मि क ३ ज्ये १ क्षे १ ने क ५ ज्ये १ क्षे १ वाचक बाले नेति व्यासः क १

ज्ये ३ क्षे १ प्रत्रहस्व ज्येष्ठ पदक्षेपात्मा ज्यप्रक्षेपभाजका मूलत्वेति कुट्ट

कार्थव्यासः मा १ क्षे १ प्रत्रभा ज्योहारः क्षेपक श्राववर्त्य इत्यर्धे गापवर्त्य व ली ३

१३ ३

५८
वी. ६.

जातो लघि गुरो ल ३ गु ३ गुरास्यास्य वर्गे २ प्रकृति त १ ३ श्रुते शो
षं ४ गु ३ कते २ २ ल्पमस्य त इदं कनिष्ठ पंक्ति स्य पूर्वक्षेपे राग क ३ क्षे ३ से १
श्रुतेन हतं ल ४ क्षेपः ४ ० प्रयं गुरावर्गे प्रकृति त श्रुते व्यस्त इति
जातो धनक्षेपः लघिः कनिष्ठ पदं क ३ इदं पूर्ववद्भनं क ३ प्रस्य
वर्गी २ प्रकृति १ ३ गुरा १ १ ७ चतुर्थ्यं १ २ १ मूलं ज्येष्ठं १ १ क्रमे
क्रम्यासः क ३ ज्ये १ १ क्षे ४ पुनः कुट्टकार्यं न्यासः भा ३ क्षे १ १ प्राग्
लघि गुरो ल ५ गु ३ गुरास्यास्य वर्गे प्रकृति त श्रुति शेषं ४
इदं पूर्व कनिष्ठ पंक्ति क ३ ज्ये १ १ क्षे ४ क्षेपे राग हतं जातः क्षेपः १ व्यस्तः

भा१ हरे से ३ कुट्टकार्यमासः । भा१ से ३ । प्रत्र हरे धनत्वं प्रकल्पजाता
 वली ३ । जातं राशिद्वयं ३ प्राग्ब ^{हरे} लधिगुणोचल ० गु ३ प्रत्र लधि
 यो विषमायत रातो लधिगुणोचल ० गु ३ स्वतक्षराद्वयतः भा१ हरे २ शो
 ध्यो तत्र गुणः ३ स्वतक्षरा २ नमुद्रति स्वतक्षराख २ गुण ३
 मुद्रः जातो गुणो इत्यं २ एवं लधिगुणोचल १ गु १ प्रत्र हरे स्पष्ट
 रात्वा लधेः इत्यत्वं ल १ गु १ गुणस्यास्पवर्गे २ प्रकतित २ श्रुते
 शेषं २ गुणकते २ रत्नं न स्यादतो रूपद्वयमणमिष्टं प्रकल्प
 २ इष्टा हत स्व स्वहराभ्यां १ २ माभ्यां २ १ ४ युतौ तो लधिगुणोचल १ गु १

५८
बी. ७०

अत्र लक्ष्यो विषयायतरातौ लक्ष्येऽगुरो स्वतस्त्रयद्वयतः १। ३७
द्वे जातो १। १० अत्र हरस्पष्टत्वात् लक्ष्येः त्रयत्वं लक्ष्ये १। ३७ अत्रास्या
स्पवर्गे १ प्रकृति तद्भुते शेषं २२ अत्र वर्गादल्पं न स्यादिति रूपम्
रात्रिद्विप्रकल्प्य स्व स्व हरान्यां १। ३७ लक्ष्ये अगुरो १। ३७ क्रमेण
युतौ जातो लक्ष्ये अगुरो लक्ष्ये २। ३७ अत्रास्या स्पवर्गे प्रकृत्योने शेषं
३ अत्र वर्गादल्पमिदं पूर्वक्षेप हतं १। ३७ लक्ष्ये द्वे ३। ३७ कनि
द्वे प्राग्बद्धं क २। ३७ स्पवर्गात् प्रकृतिगुराद्रूपत्रयो नाम्ना लक्ष्ये
७ क्रमेण न्यासः क २। ३७ द्वे ३। ३७ पुनरेषां प्राग्बद्धं क २। ३७ न्यासः

६०
बी. ६०

तेतुक ३ ज्ये ३ क्षे ९ तुल्यभावनयाजानेक ३ ज्ये ९ क्षे ९ रातामभाज्य
प्रक्षेपभाजका निति न्यासः । भा ३ क्षे ९ १० प्रत्रार्द्धे नापवर्त्तितानां न्या
सः । भा ३ क्षे ९ १० प्रत्रबली ११ १२ राशिद्वयं ११ ऊर्ध्वो विभा
ज्येति १२ लक्ष्मिगुरो १३ ल २ गु ५ प्रत्रलक्ष ११ जो विषमाय
तरातौ लक्ष्मिगुरो स्वतक्षराद्यतः २ २ शोध्यो १० प्रत्रगुराः ५
स्वतक्षरा २ नभश्चातीति स्वतक्षरा एव गुराः शुद्धः जातो गुरो
दृष्टाः एवं लक्ष्मिगुरो ल १ गु ३ गुराः स्यात्सर्वर्गे २ प्रकृति त
श्रुतेशेषं ४ गुरावर्गा दल्पमिदं पूर्वक्षेप ९ दत्तं लक्ष्मि क्षेपः ४ प्रयं

६०

भा २ द्वे ३ प्रत्र हरे धनत्वं प्रकल्प्य वली १९ राशिद्वयं २० ऊर्द्धो विभाज्येतेति
 १६ लधि गुरो ल ३ गु १ प्रत्र हर १७ स्वज्ञ रणत्वात् लधं रणत्वं ल ३
 गु १ गुरास्यास्य वर्गे प्रकृतित सुते शेषं २२ गुरा वर्गदलं न स्यादि
 ति रूप रणमिष्टं प्रकल्प्य २ इष्टा हत स्व २ स्व ३ हराभ्यां २ ३ तोलधि
 गुरो युतो जा तोलधि गुरो ल ५ गु ४ गुरास्यास्य वर्गे प्रकृत्योने शो
 षं ३ गुरा वर्गदिदं न गतः क निष्ट पंक्ति स्थ पूर्वक्षेपेण ३ हतं ल
 धं क्षेपः ९ लधिः क निष्ट पदं प्राग्य द्रुतं क ५ प्रस्य वर्गी प्रकृतिगु
 णा दूषो ना मूलं ज्येष्ठं १८ क्रमेण व्यासः क ५ ज्ये १८ क्षे ९ प्रथमवार

एवं रूपशुद्धो जाते मूलेऽभिन्नेऽप्रत्र सर्वत्र रूपक्षेपयदाभ्यां भा
 वनया पदानामानेत्यं ज्ञेयं = प्रथमद्वितीयोदाहरणो न्यासः प्रक
 तिः दक्षे २० प्रत्र द्विकद्विकयो वर्जयोगः प्रकृतिः प्रतो द्विके
 न रूपं हतं रूपशुद्धो कनिष्ठपदं १ प्रस्य वर्जित्य कृतिगुणा
 ८ दूये रासमधेदी कल्प ८ ६ उमात्र ४ मूलं ३ प्रत्र द्वाभ्यां
 पवर्त्तो जाते ज्येष्ठं १ क्रमेण न्यासः क १ ज्ये १ दक्षे १ प्रत्र प्रा
 भागेव कनिष्ठज्येष्ठेभ्यामुदाहरणक्रियानिर्वहतीति न तुल्य
 भावना वाऽतुल्यभावना कार्या प्रथवा प्रथमोदाहरणे कल्पित

उरावर्गे प्रकृति तन्मृते व्यस्तं इति जातो ह्यराक्षेपः ४ लक्षिः १ क
 निष्टपदं क १ प्रस्यवर्गी प्रकृति उराचतु रूनामूलं ज्येष्ठं ४
 क्रमेण न्यासः क १ ज्ये ३ क्षे ४ प्रनयो सुत्य भावनया जाते मू
 ले क ५ ज्ये २२ क्षे १६ प्रत्ररूपचतुष्टय निष्टं प्रकल्प इष्टवर्गी
 रतः क्षेप इत्यादिना जाते मूले क ५ ज्ये २३ क्षे १० प्रनयो ह्यरा
 क्षेपपदाभ्यां क १ ज्ये ३ क्षे १ भावनार्थं न्यासः क ५ ज्ये २३ क्षे १
 भावनया जाते मूले क ४० ज्ये १४४ क्षे १ ह्यरो ह्यते क १ ज्ये ३ क्षे १
 जाते प्रभिने मूले क ५ ज्ये १८ क्षे १

१ ६२
 वी दी ७७

मूलं २ ज्येष्ठं २ क्रमेण न्यासः क १ ज्ये २ क्षे ४ प्रत्रेष्टे वर्ग हतः क्षेप
 इत्यादिना जाते मूले क १ ज्ये १ क्षे १ प्रथमोदाहरणो प्रालापः क्रि
 यते न्यासः क ५ ज्ये ५ क्षे ५ कः वर्ग इति प्रस्य कनिष्ठस्य वर्ग २५ प्र
 कति १३ गुण ३२५ दूषो नो मूलं १८ लभ्यत इति जातोदाहरणसि
 द्विः द्वितीयादाहरणो क १ ज्ये १ क्षे ५ कः वर्ग इत्यादिना कनिष्ठस्य
 वर्गीत् १ प्रकतिगुण ८ दूषे रा १ समष्टे दी कत्यो ८ ४ ना ४
 लं ३ द्वाभ्यामपवर्त्ते जातं ज्येष्ठं २ इति जातोदाहरणसि द्विः उदाह
 रणं कोवर्गः पदुणस्त्राह्यो द्वादशाष्टोथवाकतिः पुतोवापंच

६२

मिष्टं रूपं कनिष्ठं १० प्रस्यवर्गीत्यकति १३ गुणा १२ चतुर्भिः ४ रूनाः ५ मू
 लं ३ ज्येष्ठं ३ क्रमेणान्यासः क १ ज्येष्ठं ४ प्रनेष्टवर्गहतः क्षेप इत्या
 दिना जाते रूपशुद्धौ मूले क १ ज्येष्ठं १० प्रथमा कल्पितमिष्टं रूपं
 कनिष्ठं १० प्रस्यवर्गीत्यकति गुणा १२ नवमिरूना ४ मूलं २ ज्ये
 २ क्रमेणान्यासः क १ ज्येष्ठं ५ प्रनेष्टवर्गहतः क्षेप इत्यादिना जा
 ते मूले क १ ज्येष्ठं १० प्राग्भादिधा उत्पन्नकनिष्ठज्येष्ठान्या पूर्ववत् च
 क्रवालेनाभिने क ५ ज्येष्ठं १० प्रथमादित्रयोदशरुणे कल्पि
 तमिष्टं रूपं कनिष्ठं १० प्रस्यवर्गीत्यकति ८ गुणा ८ चतुर्भिः ४ रूनाः ४

६३
वी. ७०

सः क ५ ज्ये ९५ क्षे ७५ तथा च त्रिंशति क्षेपार्थं निष्ट रूप दशक १० वर्गेण
१०० पूर्वक्षेपं ३ गुणयित्वा ३०० पदे पिक ९ ज्ये ३ गुणयित्वा कते त्रिंशती
क्षेप पदे क ९० ज्ये ३० क्षे ३०० इदं मूलक्षरा मेव रावं स्वबुद्ध्या येन केना
प्युपायेन उद्दिष्टक्षेप पदे प्रसाध्यमे सन्नं स्वबुद्ध्यैवं पदे ज्ञेये बहुक्षे
पविशोधने तयोर्जीवनयानं त्वं रूपक्षेप पदोत्थया ८४ वर्गचिन्ने
गुरोर्ह्रस्वतत्पदेन विभाजयेत् ८५ गुरोर्नाम प्रकृतो वर्गचिन्ना
यां सत्यां ह्रस्वतत्पदेन तस्य वर्गस्य पदेन येन वर्गेण प्रकृतिः चिन्ना
तद्वर्गपदेन विभाजयेत् तदुदाहरणं प्रकृतो क निष्ट पदं स्यात् ज्येष्ठं

६३

सप्तत्यात्रिंशत्यावाकतिर्भवेत् ८३ न्यासः प्रकृतिः ५ क्षे ३ वाक्षे १२ वाक्षे ७५
 वाक्षे ३००० प्रत्ररूपं रुखं प्रकल्प क १० प्रस्यवर्गीत १ प्रकृति ६ गुणगत् ६ न्या
 ६ न्या ५ मूलं ३ ज्येष्ठ ३ मिति जाते त्रिसेये मूले क १ ज्ये ३ क्षे ३ प्रत्रद्वादश
 क्षेपार्थमिष्टं द्वयं प्रकल्प्य २ इष्टवर्गे रगनेन ४ क्षेपः ३ क्षुसः जातः क्षेपः १२
 चेत्क्षेपः क्षुसस्तदापदेपि क १ ज्ये ३ इष्टेन २ क्षुसे कार्ये इति इष्टेन २ पदे
 क १ ज्ये ३ क्षुसे जाते द्वादशसेये पदे क्रमेण न्यासः क २ ज्ये ६ क्षे १२ तथाच
 पंचसप्ततिक्षेपार्थं रूपं पंचकमिष्टं प्रकल्प्यास्य ५ वर्गे रग २ ५ पूर्वक्षेपो
 यं ३ गुणितः ७५ पूर्वपदेपि क १ ज्ये ३ इष्टे ५ गुणिते जाते पंचसप्ततिक्षेयेन्या

६ ६४
वी. वी. ७०

ल्यहलंजातं ह्रस्वं ३ द्वाभ्यामपवर्त्तः क२ प्रतः प्राञ्चज्ज्येष्टं ३ म्पासः
क२ ज्ये ३ क्षे १ एवमन्यत्रापि सन्त्रं इष्टो भक्तो द्विधाक्षेप इष्टो नाठ्यो
दलीकृतः गुराञ्जल हस्तश्चाद्यो ह्रस्वज्ज्येष्टे क्रमात्पदे ८६ उदाहरणं
काकतिर्नवभिः सुरादिपंचाशद्युताकतिः कोवाचतुर्गुरोवर्गस्र
यस्त्रिंशद्युताः कतिः ८७ प्रत्रप्रथमोदाहरणोक्षेपः ५२ अयं द्विष्टः
सर्गद्विकेनेष्टेन २ हतः लक्ष्मिर्द्विधा २६ २६ राकत्रलक्ष्यो २६ इष्टोनः
२४ राकत्र इष्टेनाठ्यः २८ उभयत्र दलीकृतो जातः २२ १४ प्रतयो
राद्यः २२ प्रकति ५ मूलै हतः ४ क्रमात् ह्रस्वज्ज्येष्टे पदे म्पासः क४ ज्ये १४

तु यथा स्थितमेव उदाहरणं द्वात्रिंशद्गुणितो वर्गः स सेको मूलदो व
द प्रत्रार्द्धतुल्यमिष्टं प्रकल्प्यास्य १ वर्ग १ प्रकृति ३२ गुणा ३२ दू
पेरा १ समष्टे दी कृत्य ३२ ४ यत्ना ३६ रेरा ४ हत्ना लक्ष्यस्य ८ पदं
३ ज्येष्ठं ३ न्यासः क १ ज्ये ३ क्षे १ प्रर्धना वर्ग छिन्ने गुरो रुस्व न त्यदे
न विभाजयेदिति गुरो नाम प्रकृतिः ३२ वर्गं किं न चतुर्भिः ४ छिन्ना
लक्ष्यं च छिदः ४ पदेन २ रूपमिष्टं रुस्व १ प्रकल्प्य हतं जातं रुस्व १
प्रतः प्राग्ब्रजातं ज्येष्ठं ३ न्यासः क १ ज्ये ३ क्षे १ रावं योऽशमि १६ र
पि प्रकृतिं छिन्ना लक्ष्यं २ छिदः १६ पदेन ४ रूप द्वयमिष्टं रुस्व प्रक

६५
वी०७०

तां च ७ प्रथमोदाहरणो प्रकृति १३ प्रत्यक्षमिति कतिपयं प्रकल्पप्रा
ग्बदिष्टं स्वमित्यादिना त्रयोदशविशोधने पदेक १ ज्येष्ठ १३ रावं
कते यत्र कुत्रापि शृणुक्षेपे रूपमेवेष्टं प्रकल्पप्राग्बदिष्टं स्वमित्यादिना
पदमिति युक्तिः प्रदर्शिता यतो रूपमिते कतिपये तद्वर्गः प्रकृतिगुणः
प्रकृतिसमरावस्थात् तत्र क्षेपस्या प्रकृतिसमत्वे तच्छोधने न शून्य
तथाप्यदमपि शून्यं स्यादिति प्रथमज्येष्ठ शून्यत्वे यदि लोकस्य प्रती
तिर्नास्ति तर्हि रूपक्षेपपदोत्थया भावनया प्रानंत्यमिति ज्ञापयितु
माह प्रत्येष्टवर्गप्रकृत्योर्यदिवरं तेन वामजेदित्यादिना रूपत्रयमि

क्षे ५२ = प्रयोदाहरणोक्ता लक्षणक्रियते का कतिरिति = प्रस्यकनिष्ठस्य
 ठ कति १६ नवमिः ५ क्षुणा २०४ द्विपंचाश ५२ द्युता १५६ इयंचतु
 दशानां कतिरित्यस्यामूलं चतुर्दश ज्येष्ठपदमिति जातोदाहरणसि
 धिः = प्रथमाक्षेपः ५२ चतुर्भिर्विभज्यते उपरावमेव जाते ह्रस्वज्येष्ठे ग्रासः
 क ३ ज्ये १० क्षे ५२ रावमिष्टवशादानंत्यं = प्रथमाद्वितीयोदाहरणोक्षेपः
 ३३ प्रकृतिः ४ = प्रत्रेकेनेष्टे नैव जाते ह्रस्वज्येष्ठे क ८ ज्ये १० क्षे ३३
 त्रिकेन वा क २ ज्ये १ क्षे ३३ = प्रथमप्रकृतिसमेक्षेपे उदाहरणं त्रयोद
 शगुणोवर्गः कस्त्रयोदशवर्जितः त्रयोदशयुतो वा स्याद्द्विगुणवर्गमिगद्य

६६
बी० उ०

याजाते क ३ ज्ये १३ क्षे १३ भावनया न्यासः । क ३ ज्ये ११ क्षे १ । समासभा
वनया वा क १८ ज्ये ६५ क्षे १३ उदाहरणं क ३ ज्ये १३ क्षे १३ इत्यादिः पे
चमिः सुसः कोवर्गः सैकविंशतिः वर्गः स्याद्ददचेष्टेस्त्रिसयगप्रक
तोविधिं ८८ न्यासः प्रकृतिः ५ क्षे २९ प्रत्तरूपमिष्टं प्रकल्प्य इष्टं
रुस्वमित्यादिमाजाते मूले क १ ज्ये ४ क्षे २९ वा रूपद्वयमिष्टं प्रकल्प्य
जाते मूले क २ ज्ये १ क्षे २९ प्रत्तरूपक्षेयभावयापदानामानं
त्यं प्राग्बत् उक्तं बीजोपयोगीदं संक्षिप्तं गणितं किल प्रतो बीजं प्रव
क्ष्यामि गणकानंदकारकं ९ इति भास्कराचार्ये बीजगणिते वर्गप्रकृतिः ॥०॥

छंदप्रकल्पस्य रूपक्षेपमूले क ३ ज्ये ११ क्षे १ - प्रनयो पूर्वोक्तित्रयोदश
 रराक्षेपमूलान्यां क १ ज्ये ० क्षे १३ सहभावनायाजानेत्रयोदशररा
 क्षेपमूले क १ ज्ये ३० क्षे १३ एवंभावनावशादानंत्यं प्रवृत्त्यमित्ये
 र्थः एवंप्रकृति समे रराक्षेपे पदप्रसिद्धो सत्यो सति संभवे धनक्षे
 पपदसिद्धिः सुलभा रूपश्रुतिभावनायातत्रप्रदर्शयितुमारु राधाम
 राक्षेपपदानां कतिमूलान्यां द्विधासूयं विभाजितमित्यादिना कता
 न्यां रूपश्रुतिपदानामान्यां क ३ ज्ये ३ क्षे १ भावनान्यासः क १ ज्ये ० क्षे १३
 विग्लेषसमासभावनाभ्यां त्रयोदशक्षेपमूले प्रादो विग्लेषभावना क ३ ज्ये ३ क्षे १

६७

यत्र त्वनेकावर्गानधिकृत्य पक्षसाम्यं क्रियते तदेकवर्गसमीकरणमित्युच्यते ४५

बी. ७०

करणं द्वितीयमनेकवर्गसमीकरणं तृतीयमध्यमाहरणं चतुर्थं भावितमिति तत्र समशोधनादिनाऽव्यक्तशेषो न भवति
तुं यत्रैकमेव वर्गमधिकृत्य पक्षयोः साम्यं क्रियते तदेकवर्गसमीकरणमित्युच्यते यत्र तु वर्गद्वयमधिकृत्य पक्षसाम्यं कृत्वा मूलग्रहणपूर्वकं व्यक्तं मानं साध्यते तमध्यमाहरणं यतोऽस्मिन् वर्गशेषो मूलग्रहणे द्वयोर्द्वयोरभिरुतिं द्विनिध्वीशेषान्पजेदित्यनेन मध्यमस्य रेवडस्यऽप्राहरणमपनयनं प्रायो भवति प्रतो मध्यमाहरणमित्युच्यते यत्र तु भावितमधिक

६७

CC-0. Lal Bahadur Shastri University, Delhi. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham

कतरन्यूनैकिंचिदुक्षिप्य = अधिकपक्षातावदेवविशोध्यवा
 न्यूनपक्षकेनचित्संशुण्यवाधिकं पक्षेतावतेवमन्तावास
 न्नौकार्यै रावंशु राक्षेपाभ्यां शुरानभजनक्षेपाभ्यां भजन
 शुद्धिभ्यां वा पक्षयोः समताकार्या रावंवर्गादिकररोगविश्ववु
 द्यासमौकार्यै = प्रचेदभवगंतव्यं यदुदाहरणे द्यादयोध्य
 करारायः स्युस्तदायावत्तावत्कालेकादीनितेषां नामानि प्र
 कल्प्य उक्तवत्पक्षोपक्षावासनाकार्याः इति प्रथमसूत्रं सक
 लबीजसाधारणं = प्रथमप्रकृतसमीकररोगशोधनमाह राका

त्वसां क्रियते तद्भावितमित्युच्यतेति तत्रानेकवर्णानां राक
 वर्णपूर्वकत्वादेकवर्णसमीकरणं शालिनीत्रयेणोक्तस्तत्रार्थं
 स्वयमेव विवक्ष्यते तद्यथा पृष्ठकेन पृष्ठे सति उदाहरणे
 योऽव्यक्त राशिस्तस्य भानं यावत्तावदेकं ध्यादिवास रूपमस्त्ये
 वा रूपे स्तनं युतं वा प्रकल्प्य तस्मिन् प्रव्यक्त राशौ उद्देशका
 लापवदेव सर्वयोगवियोगगुणनभजनत्रैरशिकपंचरा
 शिकश्रेणीक्षेत्रवातादिगणनेन कार्यं तथा कुर्वता गणकेन
 द्वोपक्षौ प्रयत्नेन समौ कार्यं यद्यालापे पक्षौ समौ नस्तत्तदा रा

६९

वी. ७०

नाऽभावादवर्गमंकत्वा तदा करणरूपशेषे वा वर्गे रावर्जं
 भजेदित्यादिना भक्तेयत्वं भवति तन्मूलमेकस्यां व्यक्तस्य मानं
 भवति यदितुल्यध्वेर्मानं न लभ्यते तदा करणरूपान्नकं व्यक्तमा
 नं भवति तेना व्यक्तमानेन कल्पितो राशिरुत्थाप्य यद्येक।
 स्याद्व्यक्तस्य मानमिदं तदा कल्पितस्या व्यक्तस्य किमिति त्रेश
 शिकेन कल्पिता व्यक्तस्य यद्येकमानं भवति तत्पूर्वव्यक्त
 राशिं परिच्छेद्य स्थापनीयमित्यर्थः प्रयोत्थाप्यक्षेपेयादिया
 वत्तावत्करणः स्युस्तदा वर्गे रावर्जं गुरायेदित्यादिति वा

६९

व्यक्तमिति कृतयोः समयोः पक्षयोः एकस्य पक्षस्याव्यक्तमव्यक्त
 पक्षस्याऽव्यक्तस्य शोध्यं प्रव्यक्तवर्गीदिकं चेत्स्यान्नदातदपित्त
 स्मादेव पक्षाश्चोध्यं रावं यदि करणी गुणितमव्यक्तवर्गीदिकं वा
 स्यात्तदातदपिशोध्यं प्रत्यया पक्षस्य रूपाणि इतरपक्षस्य रू
 पेभ्यः शोध्यमानि यदि करण्यः सन्ति तदा ताः प्रपि उक्तप्रकारे
 रा योजं करण्योरित्यादिना शोध्यः ततोऽव्यक्तशेषं केन
 रूपशेषेभ्यो भक्तेयत्वात् भवते तदेकस्याव्यक्तमानं जायते प्रथम
 दिः प्रव्यक्तशेषं यावत् करणी स्वरूपं स्यात्तदापि यावत् करस्य प्रयोज

७०
वी० ३०

स्याव्यक्तस्यैकं यावत्तावत्प्रकल्प्यः प्रत्येषां द्वादिभिरिष्टैर्गुणितं
भक्तं वा इष्टैरुत्तमैर्युतं वा यावत्तावदेव प्रकल्प्यः प्रथमवारकस्य
यावत्तावत् प्रत्येषां मानानि इष्टानि कल्प्यानि रावं विदित्वे
नियमाक्रिया निर्वहति तथा बुद्धिमता ज्ञात्वा शेषा रागमव्य
क्तानि व्यक्तानि वा मानानि कल्प्यानीत्यर्थः उदाहरणं राक
स्य रूपत्रिशती षडश्वः प्रश्वा दशान्यस्य तु तुल्यमोल्याः
हरांतथा रूपशतं च यस्य तो तुल्यवित्तो च किमश्वमोल्पं
७३ पदाद्यवित्तस्य दलं द्वियुक्तं तत्तुल्यवित्तो यदि वा द्वितीयः

उत्थाप्य तासां मूलमव्यक्तस्य व्यक्तं मानं न जानति पूर्वं यावत्ताव
 द्दुर्गव्यनादिकमपि लब्धव्यक्तमानस्य यावत्तावद्दुर्गव्यना
 दिभिरुत्थाप्यं एव मनो नैकवर्गसमीकरोपि यादृशं यस्य
 मानं सिद्ध्यति तादृशे न तस्योत्थापनं विधेयं ॥ प्रथमत्र द्या
 दयोऽव्यक्तराशयो भवेद्यस्तत्र यद्यनेकवर्गसमीकरो
 नोदाहरणसिद्धिरस्ति तथापि बुद्धिर्वैचित्र्यमन्त्राप्या
 ह ॥ प्रथमव्यक्तानां द्यादिकानां मयी हेति इहेकवर्गसमीक
 रो यद्युदाहरणे द्यादयोऽव्यक्तराशयः स्युस्तदापि राक

जातं प्राग्बदशा नाम अष्टांगं मोल्यं या १० रातदृशास्तु शते प्राक्षि
 प्य जातमन्यपुरुषस्य धनं या १० स्तु १०० पक्षावेतौ समा
 विति सप्तशोधनार्थं न्यासः । या ६ स्तु ३०० । राका व्यक्तं शो
 धये दन्त्यपक्षा रूपा रापन्यस्ये या १० स्तु १०० । तरस्माच्च पक्षा
 दिति प्रथमपक्षा व्यक्तं द्वितीयपक्षा व्यक्ता त्रशोधितं शेषं
 या ४ द्वितीयपक्षरूपा रा प्रथमपक्षरूपेभ्यो विशोध्य शो
 धं स्तु ४०० । प्रजा व्यक्तं शेषे रा ४ रूपशेषे ४०० हते लधमे
 कस्याश्च स्यावत्तावमानं व्यक्तं १०० यद्येकस्याश्चेदं मोल्यं

प्रायोधनेन त्रिगुणोत्पत्तौ वाप्यथ कृप्यथ कृमेवद वाजिमोत्यं
 ९४ प्रत्राश्वमोत्यमज्ञाते तस्यमानं यावत्तावदेकं कल्पितं
 या १० प्रत्रत्रैराशिकं यद्येकस्याश्वस्य यावदावच्छूल्यं तदाष
 ष्ठां किमिति न्यासः १ या ११ द्युः प्राद्यंतयोः प्रत्रारो १ च्छे ६ स
 मजाती फलं चितरजाति मध्ये तदंत्यताडितमादिहृदिष्वाफ
 लं भवतीति त्रैराशिकेन ज्ञातं यस्मा मश्वानामोत्यं या ६ रात
 द्रूपशतत्रये प्रक्षिप्य ज्ञातमाद्यस्य धनं या ६ सू ३० पुनर्य
 द्येकस्याश्वस्य यावत्तावत्तदा दशानां किमिति न्यासः १ या ११ १०

७२

बी-७३

४२

तिसमशोधनार्थन्यासः। या ३८९५३। प्रत्रराकाव्यक्तमित्य
 नेन लब्धं यावत्तावन्मानं। या १०८९००। ३६५ प्रथवान्पधनोद्वि
 हीनं पञ्चादिगुराणिकतं सत्प्रपक्षो समावितिसमशोधनार्थ
 न्यासः। या ६८३००। राकाव्यक्तमित्यनेन लब्धं यावत्तावन्मा
 नं ३६५। या २०८२०४। प्रनेन प्रथमशशयोदनयोः। या ६८३००
 प्राग्बुद्ध्यापने कतं स्वस्वैर्यथा संभवं युते जाते। या १०८९००
 उभयोर्धने ५१६। २६५०। प्रथतृतीयोदाहरणे तत्रावधने। या ६८३००
 प्रत्राद्यधनत्रयंशः परधनसम इति परं त्रिगुराणिकत्यपक्षो। या १०८९००

तदा प्रसंगा किमिति १।१००।६ त्रेराशिकेन लब्धं षडश्वानां
मौल्यं ६०० एतद्रूपशतत्रय ३०० युतं जातमाद्यस्य धनं २००
एतं यद्येकाश्वस्येदं मौल्यं तदा दशानां किमिति १।१००।१०
त्रेराशिकेन लब्धं दशाश्वानां मौल्यं १००० प्रश्माद्रूपशते ५
पनीते जातमन्यस्य धनं २०० प्रथमद्वितीयोदाहरणो प्रथम
नकल्पनया प्रथमद्वितीययोस्तद्वधने या ६ रु ३०० प्र
त्रप्रथमपक्षस्य धनार्द्धं द्वितीयस्य या १० रु १०० वर्
धनसमं भवति इत्याद्यस्य धनार्द्धं द्वितीयं कत्वा पक्षा समावि

७३
वी. ७०

६५५० प्रश्नाऽव्यक्तानां बहुत्वात्पक्षद्वये उक्तयुक्त्या कल्पितानि मा
शिक्यादीनां भौल्यानि न्यासः या ३ या २ या १ यद्येकस्परत्नस्येदं
भौल्यं तदा पक्षद्वयो दिष्टानां किमिति त्रैराशिकेन क्रमेण लब्धा
नां यावत्तावता योगो स्वस्वरूपयुतो जातो पक्षो | या ३८ रू ९० | प्र
त्रसमाक्रियया लब्धं यावत्तावत्मानं या ४० प्रनेन | या ४५ रू ६२ | क
ल्पितानि माशिक्यादीनां भौल्यानि या ३ या २ या १ उत्थापितानि
या १२ या ८ या ४ जातानि राकमाशिक्ये भौल्यं १२ राक नीलकर्मो
ल्यं या ८ राक भौतिक भौल्यं या ४ राभ्यो नुपातेन राकस्येदं तदाक्षे

७३

समावितिसमशोधनार्थं न्यासः या ६ सू ३०० | प्रथवा यंत्रिभिर्मन्त्राव
क्षयोः समशोधनार्थं न्यासः या २ सू १०० | या ३ सू ३०० | अत्रोभयपक्षाभ्यां सम
क्रियया लब्धं यावत्तावत्ता या १० सू १०० | न २५ | प्रधानेन प्रथमराशयो रन
यो | या ६ सू ३०० | प्राग्बुद्ध्यापनेकते स्वरूपेण कृते स्वरूपे पर्यया संभ
वं या १० सू १०० | पुते जाते उभयोर्द्विने ४५।२५ उद्देशकः **माशिका**
मलनीलमोक्तिकमितिः पंचाष्टसप्तक्रमादेकस्यान्यतरस्य स
प्तनवदशद्विंशत्तत्प्रसंख्या सखे रूपाणां नवतिर्द्विषष्टिरनयो
स्तौ तुल्यवित्तौ सथा वीजप्रतिरत्नजातिसुमते भौत्या निशीघ्रं व

७४
बी०७०

रातौ पक्षो समाविति समक्रियया लब्धं यावत्तावत्मानं १३० प्रने
न व्यक्तमानेन कल्पिता व्यक्त व्यक्तमानां मध्ये व्यक्तमान
मेवोत्थापितं जातानि त्रीरपि व्यक्तमानानि स्तु १३ स्तु ५ स्तु ३
राभ्योऽनुपतिन राकस्येदं तदा पक्षद्वयोद्दिष्टानां पंचादिकानां
तथा सप्तादिकानां किमिति पक्षद्वये क्रमेण लब्धानां मासि
क्यादिमौल्यानां योगे स्वस्व रूपयुते जाते उभयथा समं
न मेव २१६ रावं कल्पनावशादनेकध्या उद्देशकः राको
ब्रवीति मम देहि शतं धनेन त्वत्तो भवामि हि सरवे दिगुरा

पक्षयोर्दिष्टानां पंचादिकानां तथा सप्तादिकानां किमिति पक्षद्व
 ये क्रमेण लब्धानां गणित्यादिमौल्यानां योगो स्वस्वरूपयुतो जा
 तनुमयथा सर्वधनं सममेव २४२ प्रथवा कल्पितं गणित्यादि
 ज्ञानं यावन्नावदेकं १ नीलकण्ठताफलयोग्यते कल्पिते ५।३।
 क्रमेण ग्रासः या १ सू ५ सू ३ प्रत्रापि यद्येकस्य रत्नस्येदं मौल्यं
 तदा पक्षद्वयोर्दिष्टानां किमिति त्रैराशिकेन पक्षद्वये क्रमेण
 लब्धानां गणित्यादिमानानां या ५ सू ४० सू २९ स्वस्वरूपयुता
 नां या ५ सू ४० सू २९ सू ९० यो या ७ सू ४५ सू ९८ गो या ५ सू ९५९
 या ७ सू ४५ सू ९८ सू ६२ या ७ सू ९२५

७५
बी. ७०

या २ सू ११० | प्रत्रप्रथमपक्षद्वयाभ्यां समक्रियया लब्धं यावत्तावत्मानं च
या ६ सू ११० | तं ७० प्रजे न कल्पिताद्याम्पधनप्रमाणोऽप्यापिते स्वस्व
रूपेयथासंभवं युते जाते प्राद्याम्पधनप्रमाणो ४०। १७० प्रथवा
यथा द्वितीया लापः संभवति तथा कल्पिते | या ९ सू १० | प्रत्राद्या दश
सुगृहीते सुद्वितीयः स्वतएवषड्गुणो भव | या ६ सू १० | तीतिराक प्रा
लापो घटते प्रथवा द्वितीया छुते मप नीय शतेन युत प्राद्यधनं द्वि
गुणं भवतीति प रं द्वि गुणी कत्पाय्यं दली कत्पवा न्यासः | या ९ सू ११० |
वा न्यासः | या ९ सू ११० | प्रत्राभ्यां पक्षाभ्यां समक्रियया लब्धं | या ९ सू २० |
या ६ सू ११०

७५

सतो न्यः ब्रूते दशार्पयसि चे मम षड्दुरो हं त्वत्तस्तयोर्वदधने मम किं
 प्रमाणे ८५५ प्रत्राऽव्यक्तं वेत्तुं शक्यमानं यदि धनयोः कल्प्यते तदा लाप
 द्वयं युगपत्कर्तुं शक्यं राकैका लापमाने रायदि व्यक्तं मानं साध्यते
 तदेकैकं रावा लापः संभवेऽत्रोदाहरण सिद्धिः प्रतः प्राच्या न्ययोस्तथा
 धने कल्पनीये यथेका लापः स्वतरा वधटते तथा कल्पिते या २ सू ९००
 प्रनयोः परस्परशते गृहीते प्राच्यो द्विगुणः स्यादिति प्रव्यक्ते या १ सू ९००
 स्वतरा वरा कालापो घटते प्रचवा प्राच्या दशापनीय दशभिः वरध
 नं युतं षड्दुरो स्यादिति प्राच्यं षड्दुरो कल्प परं वा षड्भिर्न कल्प्यातः या १२ सू ६६०
 या १ सू ९१०

७६
वी० ७०

76

तदेकं यावन्नावत् या १० प्रत्रयदामाणि क्वाष्टकस्य तथेन्द्रनीलदशकस्य तथा
मुक्ताफलशतस्यैवं यावन्नावत् नितं मौल्यं तदेकमाणि क्वाष्टकस्य तथेकनी
लकस्य तथेकमुक्ताफलस्य किमिति त्रैशिकेन सर्वत्र लब्धाभिमौल्या
निष्पासः [या १० या २० या ३०] शेषां समष्टे दत्त्वेन [१००० | ८०० | ८० | योगः
[१८८० | ८०००] प्रत्रचत्वारिंशद्भि रथवर्त्ते जातो योगः प्र [या ४७] यमे
कमाणि क्वाष्टे केन्द्रनीलकस्यैकमुक्ताफलस्यै [२००] वं रत्नत्रयमौल्येन
सप्तचत्वारिंशता सम इति समशोधनार्थं निष्पासः [या ० सू ४७] एतौ य
क्षौ समाविति समशोधनार्थं समष्टे दीकृत्य खेद [या ४७ सू ४] जमने
चकृते निष्पासः [या ० सू २४०० | या ४७ सू ० | या ० सू २४००] प्रत्रशकाव्यक्तमिया
[२०० | २०० | या ४७ सू ०]

७६

यावन्नावत्मानं यत्कं ३०० प्रनेन कल्पिताद्यान्पधने च उद्याप्यस्वस्व
 रूपैर्यथा संभवं युते जातेः प्राच्यान्पधनप्रमाणे ४०।५७० उद्देशकः
 मारिक्काष्टकमिंद्रनीलदशकं मुक्ताफलामांशतं यत्ने कर्णविभू
 षणे समधनं क्रीतं त्वदर्थं मया तद्रत्नत्रयमोल्पसंयुतिमिति स्मृ
 तं शतार्द्धं प्रिये मोल्पं ब्रूहि पृथक् यदीह गणिते कल्पास्तिकल्पाणि
 नि ९७० प्रत्र समधनमिति यदेव मारिक्काष्टकस्य मोल्पं तदेवेंद्र
 नीलदशकस्य तदेव मुक्ताफलशतस्यातः सर्वेषां मारिक्कादीनां
 पृथक् मोल्पकल्पने क्रियाननिर्वहनीति समधनप्रमाणमेव कल्पि

वी० ३०

शः शिं लीं धीं नयोर्विज्ञे षस्त्रिंशं गणगदि कुटजं दोलायमानोपरः कोते
 केतकिमालतीपरमलप्रायेककालप्रियादूताहृतस्ततोभ्रमतिरेवे
 भंजो लि संख्यां वद ७८ प्रत्रालिकुलप्रमारां यावन्तावत् १० प्रतः
 कदंवादिगतभ्रमरमानंतद्यथा प्रलिकुलस्य पंचांशः १० प्रलिकु
 लस्य त्र्यंशः ३ प्रनयोः समष्टे दत्त्वेन ३ ५ विज्ञेषः २ प्रयंत्रि
 राः सन् २५ त्रिमिरपवर्तेजातः ३ ५ प्रतः परं पंचांशत्र्यं
 शयोस्तद्वि शेषस्य त्रिगुणस्य च समष्टे दत्त्वेन १५ २५ ३० यो
 गस्य ७५ पंचमिरपवर्तेजातं कदंवादिगतभ्रमरमानं ७५ ७५ ७५ यो
 भ्रमरे ७५ रास्तु १ समष्टे दीकन्याया १४ १५ भिन्नजा १५ तित्वात्

दिनालध्यावावतावमानं न्यक्तं २०० प्रनेन सहस्रराण्येकैकरत्न
मोल्पानि। या१ या१ या१। उत्थायितानि। २०० २०० २००। स्वरदेर्भ
क्ताजातानिः २५। २०। २। एभ्योनपातेन राके स्वेदं तदा उदाह
रणादिष्टाणि क्वाष्टकादिरत्नानां समधनप्रमारां २०० एषां
माणि क्वाष्टकादिरत्नमोल्पं सममिति त्रिगुणीकृत्य जातमेक
कर्णविभरणे रत्नमोल्पं ६०० प्रत्नसमष्टेदीकृत्य शोधनार्थं आ
द्यपक्षेण परपक्षे हीयमाणे छेदलबं चेत्यादिना छेदां सविपर्या
से कते परस्परं छेदः गुरो हार श्रुतुल्यत्वात्तयोर्नीशो भविष्यती
ति छेदजगः क्रीयते उद्देशकः पंचांशोलिकुलात्कदंबमगमत्तं

अंशया १ तयोर्विशेषया ३ स्त्रिगुणया ५ स्त्रिमिरपवर्तितः या ३ इम
 मलिकु ला या १ दिशो ध्व शेषं या ३ अस्मादपि रूपमिति दृश्ये च स् १ स
 मधेदत्वेन विशो ध्व भिन्न जाति त्वात् पृथक् स्थिति जानं या ३ रूपं इदं
 पंचांशया १ अंशया १ योजनेन या ८ सममिति समशोधनायं व्यासः ।

या ३ रूपं समधेदत्वेन या ३ रूपं सर्वेषां पंचभिरपवर्तनं कृत्वा या ८ रूपं
 या ८ रूपं धेदजमेकते या ८ रूपं एका व्यक्तमित्य या ८ रूपं
 नेन जातं तदेव व्यक्तं मानं स् १५ अथवा रूपं दृ

शं स् १ राशे या १ रवास्पभिन्न जाति त्वात् पृथक् स्थिति रिति जानं
 या १ स् १ इदं पंचांशया १ अंशया १ तद्विशेषस्त्रिगुणो ३ योजनेन कदं

पद्यकस्थितिरित्युत्तं जानं ॥ १४ सू १५ ॥ एतदलिकुलेन वा १ सममिति
 समशोधनार्थं न्यासः ॥ या १४ सू १५ ॥ पक्षयोः समवेदं कत्वा ॥ या १४ सू १५ ॥ धे
 दगमने च कृते न्यासः ॥ या १४ सू ० ॥ या १४ सू १५ ॥ अत्रैकाव्य ॥ या १४ सू ० ॥ त
 मित्पनेन लब्धं यावन्तावन्मानं व्य ॥ या १४ सू ० ॥ तं सू १५ ॥ रा
 तदेवालिकुलप्रमारां १५ ॥ प्रथवालिकुलपंचांशं तयोर्विष्मे
 षस्त्रिगुणस्सर्वयोगः ॥ या १४ सू १५ ॥ आलिकुला या १४ सू १५ ॥ द्विशोध्यशेषं या १४ सू १५ ॥
 एतदृष्टेन रूपेण १ सममिति पक्षयोः ॥ या १ सू ० ॥ समवेदत्वेन ॥ या १ सू ० ॥
 वेदगमे कृते ॥ या १ सू ० ॥ एकाव्यक्तमित्प ॥ या १ सू १ ॥ नेन जानं तदे ॥ या १ सू १५ ॥
 वव्यक्तमलिकु ॥ या ० सू १५ ॥ लप्रमारां १५ ॥ प्रथवालिकुलपंचांशं या १ सू १५ ॥

३०

५०

द्विजितः २ राकशुरां द्वितीय धने मेको न गुरा गुरा गितं कल वर्गे वर्तते ॥ प्रतरा वरा
 के जगुरे न इष्ट कल्पित कलांतरस्य वर्गे भक्ते द्वितीय मूल धने स्यात् तत्क
 लं २ वर्ग युतं प्रथमं स्यादित्यनेन तथा हि प्रथम प्रमाण कले नानेन ५ द्वितीय प्र
 माणा कले स्मिन् १० भक्ते द्वयं लभ्यते इति द्वितीय स्यात् गुराः ॥ अत्र कल्पितः क
 ल वर्गः ॥ प्रथमे को न गुरे न १ भक्तः जातं द्वितीय धनं ४ इदं गुरे न गुरा गितं म
 यवा कल २ वर्गे रा ४ युते जातं प्रथम मूल धनं ८ कलं च यदि शतस्य पंच
 कलं तदाष्टानां किमिति ल धने कस्मिन् मासेष्टानां कलं ३ य धने नै को मा
 सः तद्विके न कलांतरे रा किमिति ल धं मासाः पंच ५ रावं द्वितीय मूल ध
 नादप्येतराव मासाः वे यथा यदि शतस्य कस्मिन् मासे दश कलं तदा चतुर्णां

व्यक्तमित्यनेन लब्धं यावन्नावमानं व्यक्तं रूपं रातदेवमूलधनं रूपं प्रथास्मादुदाहर
 णोक्ता लाघः क्रियते सयथा एकस्मिन्मासे शतस्य पंचकलांतरं तदा पंचमासेषु
 प्रथानां किमिति पंच राशिकेन लब्धं कलांतरं रूपं प्रस्यवर्गं ४ मूलधनारूपं शोध
 शेषं ४ रूपं दशकशतेन दत्तं नाम एकस्मिन्मासे शतस्य दशकलांतरं तदा पंचसु
 मासेषु चतुर्णां किमिति पंच राशिकेन लब्धं कलांतरं रूपं रावंजात उभयोरपि
 धनयोस्तुल्यः कालः कलं चेति जातो दाहुरगसिद्धिः प्रथास्यानयनमव्यक्तक
 ल्पनाविनेव क्रियालाघवार्थमिरूप्यते प्रथवान्न प्रथमप्रमाराण फलेन ५ द्वितीय
 प्रमाराण फले १० मत्तेयत्नमप्यते २ तद्गुणितेन द्वितीयमूलधनेन तुल्यमेव प्रथम
 मूलधनं ८ स्यात् कथमन्यथा समेकाले समकलं स्यात् प्रतो द्वितीयधनस्यायं गुणः

३०

४०

भ्यां सप्तकलांतराभ्यां त्रैशशिकद्वयेन लब्धा मासाः सप्ता एव प्रत्रकल्पिते धने प्रथम
धनं विंशतिः २० द्वितीयधनं चत्वारः ४ तथ्यथा यदि शतमितद्रव्यस्यैकमितं क
लांतरं तदा विंशतिमितधनस्य कियत्कलांतरं स्त्रं लब्धं कलांतरं रूपं च छेदं
रूपे रातावमितकलांतरस्य २ एको मासः सदा चतुर्मितकलांतरस्य कियं तो
मासाः ६ इति त्रैशशिकं १।१।४ इष्टा ४ गुणं ४ प्रायेण १ हृदित्यत्र छेदं लवं च प
रिवर्त्तति कत्वा लब्धाः मासाः २० प्रथयदि शतमितद्रव्यस्य पंचकलांतरं चतु
र्मितद्वितीयधनस्य कियत्कलांतरं इति कृते लब्धं कलांतरं रूपमितं स पंच छे
दं २ यद्येतावमितकलांतरस्य २ एको मासः सदा चतुर्मितकलांतरस्य कियं

किमिति लब्धं कमासे चतुर्णां फलं ३ यद्यनेनैको मासस्तदा द्विकेन कलांतरेण
 किमिति लब्धं मासाः पंच प्रथमप्रदर्शितक्रियालाघवस्य व्याप्तिं दर्शयितुमु
 दाहरणं तस्माद् एकशतदत्तधनतः फलस्य वर्जं विशोध्य परिशिष्टं पंच
 कशतेन दत्तं तुल्यः कालः फलं चतयोः १०० प्रोक्तवद्वितीयस्य गुरोः पंच
 सयथा प्रथमप्रमाणकलेनानेन १ द्वितीयप्रमाणकले स्मिन् ५ भक्ते जाते द्वि
 तीयस्यायं ५ गुरोः राको न गुरो न ४ इष्टफलस्यास्य ४ वर्गे १६ भक्ते जाते द्विती
 यधनं ४ इदं गुरो न ५ गुरो तं २० वा इदं ४ फलं वर्गे रा १६ युतं जाते प्रथमध
 नं २० उभाभ्यामपि मूलभ्यां पंचशशिद्वयेन लब्धं कलांतरं सप्तमेव प्रथमो मा

८२

१. ७.

मितिसंज्ञशोधनार्थं व्यासः पक्षो याव^१ या २५ सू० समच्छेदे कल्पयेच्च भिरपवर्त्ते
 कृते छेदगमे च कृते याव^२ या २५ याव^३ या १५ सू० या २५ सू० याव० या ५ सू० पक्षो या
 वन्तावतापवर्त्त्य राक याव० या ५ याव^४ या २५ व्यक्तमित्यनेन लब्धं यावन्तावन्मा
 नं व्यक्तं सू २० रातदेव मूलधनं या० सू ५ प्रतः प्राञ्चदुदाहुररोगात् क्रियाका
 र्यासायथा राकस्मिन्मासे शतस्य रूपं कलांतरं तदा विंशतिमासेषु विं
 शतिधनस्य कियत्कलांतरमिति पंचराशिकेन लब्धं कलांतरं सू ४ फल
 स्यास्यवर्गे १५ प्रथमधनादप्यास्यशेषं द्वितीयधनं सू ४ इदं पंचशतेने
 ति राकस्मिन्मासे शतस्य पंचमिति कलांतरं तदा विंशतिमासेषु चतुरां कि

किमिति लब्धं स कमासे चतुर्णां फलं ३ यद्यनेनैको मासस्तदा द्विकेन कलांतरेण
 किमिति लब्धं मासाः पंच प्रथमप्रदर्शितक्रियालाघवस्य व्याप्तिं दर्शयितुमु
 दाहरणं तस्माद् एकशतदत्तधनतः फलस्य वर्जं विशोध्य परिशिष्टं पंच
 कशतेन दत्तं तुल्यः कालः फलं चतयोः १०० प्रोक्तवद्वितीयस्य गुराः पंच
 सयथा प्रथमप्रमाणकलेनानेन १ द्वितीयप्रमाणकले स्मिन् ५ भक्ते जाते द्वि
 तीयस्यायं ५ गुराः राको न गुरेन ४ इष्टफलस्यास्य ४ वर्गे १६ भक्ते जाते द्विती
 यधनं ४ इदं गुरेन ५ गुराते २० वा इदं ४ फलं वर्गे रा १६ युतं जातं प्रथमध
 नं २० उभाभ्यामपि मूलभ्यां पंचशशिद्वयेन लब्धं कलांतरं सममेव प्रथमोभा

३.

मिति सप्तशोधनार्थं व्यासः पक्षौ यावत् १ या २५ सू० समष्टे दै कल्पयेच भिरपवर्त्ते
 कृते षेदगमेच कृते यावत् १ या २५ यावत् २५ या १ सू० या २५ सू० यावत् ० या ५ सू० पक्षौ या
 वत्तावता पवर्त्त्य राका यावत् ० या ५ या १ सू० २५ व्यक्तमित्यनेन लब्धं यावत्तावत्मा
 नं व्यक्तं सू० २० रातदेव मूलधनं या ० सू० ५ प्रतः प्राग्बुद्धा रुरगोक्तक्रियाका
 र्मासायथा राकस्मिन्मासे शतस्य रूपं कलांतरं तदा विंशतिमासेषु विं
 शतिधनस्य कियत्कलांतरमिति पंचराशिकेन लब्धं कलांतरं सू० ४ फल
 स्यात्स्य वर्गे १६ प्रथमध्वनादपास्य शेषं द्वितीयध्वनं सू० ४ इदं पंचशतेने
 ति राकस्मिन्मासे शतस्य पंचमिति कलांतरं तदा विंशतिमासेषु चतुरां कि

तोमासाः लब्धमासाः २० रावंकलांतरं १ कालश्च २० समराव प्रथवा कस्मिन्
 एकालः विंशतिमासाः २० मूलधने यावत्तावत् १० प्रत्रफलार्थमेकस्मिन्मासे
 तस्य रूपं कलांतरं तदा विंशतिमासे यावत्तावत् मितधनस्य या १ किमिति पं
 १ २० चराशिकेन लब्धं कलांतरं या १ अस्य कलस्य वर्जं याव १ मूलधनया १
 १०० या १ समष्टे दत्ते नायास्य विभिन्नजाति त्वात्पद्य कुस्थिति रिति जातं याव १ या २५
 १ ० पंचकशतेन नाम रा कस्मिन्मासे शतस्य पंचकलांतरं तदा विंशतिमासे २५ २५
 शुद्धितीयधनस्यास्य याव १ या २५ किमिति पंचराशिकेन १ २० ल
 धं द्वितीयकलांतरं इदं प्रथमकलांतं याव १ या २५ रेणनेन या १ १०० याव १ या २५ २५ २५ स
 २५ २५ ५ ०

३
७०

७२

नीत्पतोमहाणिक्यादिरत्ननामाभ्यपिकादीन्पक्षराशेव-प्रतस्तन्नामंकितैस्तैर्गी
 णिक्यादिरत्नैरेवसमीकरणंकार्यमितिमद्भिः तद्यथाभ्योभ्यमेकैकरत्नंयथा
 क्रमंदत्वाजातासमध्वनाः तेषांभ्यासः मा५ नी१ मु१ व१ नी१ मा१ मु१ व१ मु१
 मा१ नी१ व१ व२ मा१ नी१ मु१ प्रत्राविसमागं समक्षेपे समशुद्धौ समतेव स्या
 दितिपूर्वमभ्योभ्यमेकैकरत्नदानादुर्वरितशेषेभ्योप्येभ्यो मा५ नी१ मु१
 व२ राकैकमहाणिक्यादिरत्नं पृथक् पृथक् विशोध्यशेषाणिसमानेवजा
 तानि मा५ नी५ मु५ व१ प्रत्रत्रैराशिकं यदेकस्यवज्रस्यमौल्यंतदे
 वमहाणिक्यचतुष्टयस्यतदेवनीलषट्कस्यतदेवमुक्ताफलानांषट्चवतेः प्रत

मितिलब्धकलोतरं सू ४ एवमुभयथापि धनयोः सू २० सू ४ तु त्वः कालः २० सू ४ चेति जा
 नोदाहरणसिद्धिः एवं बुद्ध्याऽथवा व्यक्तकल्पनया चेदं सिद्ध्यति अतः किंवा क्ता
 वत्कल्पनया अथवा बुद्धिरेव बीजं तथा च जगत्ते मयोक्तं नैव वर्णितं कं बीजं नवी
 जानि पृथक् पृथक् एकमेव प्रतिर्वीजमनल्पतायतः उद्देशकः प्राणिव्याष्टक
 मिंद्रनीलदशकं मुक्ताकलानां शतं स ह्यज्राणि च वंचरत्तवणिजां येषां चतुर्णां
 धनं संग्रहे हवशेन ते निजधनादत्वे कमेकं मिथो जानातु त्वधनाः पृथग्बद
 सखे तद्रत्तमो ल्पानि मे अत्र यावत्तावता दयो वर्णाः प्रव्यक्तानां संज्ञाः कल्पंत
 तु पलक्षणां कुतः यतश्चात्रैव क्षयति कादी न्यस्तशरण्यव्यक्तानामसंकरणां र्थलेख्या